

1

9

1

9

ajakiri

Toimetuse ja talituse:

A J A K I R I

2661 Kingston Rd.
SCARBOROUGH, Ont.
M1M 1M3 CANADA

Esindus Skandinaavias:

Enno Klaar
Grindsgatan 52, I
S - 116 57 STOCKHOLM
Tel. 08 - 42 45 59
(Aastatellimine: rkr. 50,
postgiro nr. 12 77 47-4
Stockholm.)

Esindus Austraalias:

Tiia Raudma
11/19 Waruda Street
KIRIRIBILLI NSW 2061
Tel. (02) 929 - 4726
(Aastatellim.: A\$ 9.-)

Nr. 1 (19) toimetanud:

Vello Salo (tegevtoime-
taja, tel. (416) 265-2458)

Vello Soots
Henno Sillaste
Heino Jõe
Käbi Lokk
Lembitu Ristsoo

Tiit Telmet (kujundus)
Tõnu Mägi (talitus)

Aastatellimine: (6 numbrit): \$ 10.-
(Selles hinnas ka õhupostiga
saamine ülemeremaadesse.)

- 1 Edumeelne
- 2 Asjalikumaks! / R. Taagepera
- 5 Neljas aasta (Toimetaja veerg)
- 6 Eestlus on looming / Walter Rand
- 7 Meel ja keel
- 14 Rahva pärand / L. P.
- 15 Estoloogia põhialused / Karl Aun
- 17 Märts 1949 / Juhan Käis
- 21 Kaheksas MÜA / Tiia Raudma
- 22 MÜA 79 / Näod
- 26 Pühadandid / White Joe
- 29 Eestlasi New Yorgi lavadel / M. Valgemäe
- 31 Vetemaa vett vedamas / J. Toots
- 34 Vahtkonnavaheetus (järg) / I. Mikiver
- 37 Kirjandusvoos 78 / J. Toots
- 38 1949 - 1989
- 39 „Kungla“ kolmkümmend / Peeter Einola
- 40 „Kungla“ rahva juhid
- 44 Teateid: MÜ kasvatuspäev
Kultuuripäevad 79
Seminar Eestis

Uuel aastal soovime *õnne, jõudu ja edu* – endale ja teistele. Selle soovi *edu* kõlaks inglise keeles *success*.

Kuid peale selle tahaksime olla ka *edumeelsed*. Küllap kaldume koguni väitma, et oleme alati olnud seda. Ent mida tähendab õigupoolest sõna *edumeelne*?

Üks võimalik tõlge oleks *success-minded*. Siis *edu* rõhutamine: et minul (või „meil“) oleks rohkem raha, võimu jms. Kas ei tähendagi *edumeelsus* paljudele just seda?

Sõnaraamatud annavad vastena siiski *progressive (-minded) forward-looking*. Rõhuga selgesti *meelsusel* – ning nimelt *tulevast* ja *üldist* edu taotleval mõttelaadil.

Kuidas on lugu *edumeelsusega* eesti ajakirjanduses 1979. a. alguses? Silmal ringi käia lastes nendime kurvalt, et seda pole palju märgata. Erandiks on *Aja Kiri*, kelle silm on järjekindlalt *kogu* eestluse tulevikul – enesestmõistetavalt (kahjuks mitte kõigile!) tänapäeva maailma taustal. Nendime seda muidugi teatava uhkus-, kuid kaugeltki mitte rahuldustundega. Oleks parem, kui *edumeelseid* oleks rohkem. Võetagu seda rahulikult väljakutsena – ausa võistluse mõttes.

Võistlema peaksime kõigepealt eelarvamisteta ja *kriitilises suhtumises* sündivasse. Ausa kriitikata pole edu mõeldav. Võistlema peaksime samuti informatsiooni *paikapidavuses*: valele ja moonutusele ei saa ehitada tulevikku. Väärinfot tuleks esimesel võimalusel õiendada-vabandada, laimu ei tohiks üldse esineda. Kahjuks pole ei Kodu- ega Välis-Eesti pressis sellest kinni peetud. Edasi:: info *igakülgsus* pole tulevikuvaates sugugi vähem tähtis. Ent just siin on tabu-mõtlemine eriti silmatorkav: kui juhtub midagi positiivset Välis-Eestis, vaikivad sellest kodumaa lehed – ja vastupidi kodumaa heast Välis-Eesti omad.

Aja Kiri seevastu arvab, et üks hea tegu on hea sellest olenemata, *kes* tema korda saadab või *kus*. *Edust* ja paremast tulevikust saame rääkida ikkagi ainult ühenduses *kvaliteediga*. Kas ei seisagi *edumeelsus* oluliselt selles, et me tunnustame tõelisi saavutusi ja püüame ise nende poole? Selles mõttes ei ole ka kogu maailma ja ühe väikerahva edu kaks eri asja, vaid üksainus.

Rein
Taage-
pera

Ettepanekuid isikliku lehe-poleemika taseme tõstmiseks

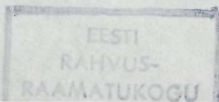
Isiklikult poleemilised kirjutused tõmbavad igat ajalehte ja ajakirja alla sensatsioonilehe taseme poole. Samasse põhilisse huvirühma kuuluvate isikute puhul süvendab poleemika asjatult lõhesid, mis oleksid hõlpsasti välditavad. Seepärast peaks iga ajaleht, kel on muid sihte kui elevuse tekitamine, reguleerima isiklike rünnakute avaldamist sel määral kui see ei kitsenda põhilist sõnavabadust. Järgnevalt on esitatud mõned menetelmad selle sihi saavutamiseks.

Toimetus ei tarvitse olla passiivne toru, kust sõnavabaduse nimel kõiksugust läbi lastakse. Toimetusel on soovitatav olla hoolikaks vahekohtunikuks eriarvamusel olijate vahel, ja seda rohkem lepitaja kui poksivõistluste vaimus. Poksis tulevad mõlemad pooled ringi vabatahtlikult. Poleemikat katsub harilikult üks pool teisele omapoolse rünnakuga peale suruda. Kui rünnak on isiklikku laadi, on arbitraatori ülesandeks mitte ainult hoolitseda, et rünnataval oleks lõõgivabadus (mida ta pole kunagi soovinud kasutada!), vaid katsuda kaklust hoopis vältida.

Kui ründaja pole nõus oma täit nime alla kirjutama, ei kohusta sõnavabaduse põhimõtte ajalehte rünnakut avaldama. Anonüümse rünnaku avaldamise puhul võtab toimetus vastutuse sisu eest täiel määral enda peale.

Arbitraatorina on toimetusel õigus saata ründav tekst enne avaldamist rünnatavale kommenteerimiseks, nii et faktilised väärarutused ja sõnadest valesti arusaamised saaksid kohe esile tõstetud. Võibolla loobub ründaja seepeale avaldamisest või muudab oma teksti uue informatsiooni valguses. Alles siis kui vaikse kokkuleppe võimalused on ammendatud ja poleemika on tõusnud kõrgemale väärtõlgenduse tasemest, nõuab sõnavabadus selle avaldamist trükis. See on muide tavaline menetelu teaduslikus perioodikas.

Kui ründaja ikkagi tahab avaldada oma mõtteid, mis mitte ainult rünnatava, vaid ka toimetuse arvates on rajatud faktide või teise inimese sõnade vääritlemistõstmisele, siis on toimetuse õigus ja kohuski kirjutise eel või järel eriliselt täpsustada, et kirjutis ei väljenda toimetuse ühisvaateid.

Kui siinsoovitet kolmepoolse kommunikatsiooniprotsessi jooksul rünnaku algmootiiv peaks aeguma, siis näitab see vaid rünnaku ebavajalikkust.

On üldisemaidki hea maitse ja terve mõistuse nõudeid, millest toimetuse on õigustatud rakendada ka siis kui see piirab sõnavabadust. Pole näiteks kohustust avaldada sõnniku- või põrguhaisulisi „vägisõnu“. Aga toimetusel on õigus ja kohustuski nõuda ründajalt, et välja jäetaks löögid, millest on teada, et rünnatav saaks neid pareerida ainult selle hinnaga, et ta enda või koguni mõne teise inimese näiteks mafia küüsi saadaks. Väide, et keegi on kedagi mafia küüsi saatnud, on tihtipeale seda tüüpi löögiks: süüdistust ei saa tagasi tõrjuda ilma esitamata tõendeid, mis tõesti kellegi hukutaksid. Sellistel puhkudel on trükieelne arbitraaz vastutustundliku toimetuse poolt hädavajalik.

Mahedamal määral kehtib sama hurjutuse kohta, et keegi, kelle ärri on sisse murtud, oli naiivne ja hooletu. Kaitseks peaks hurjutatu avaldama oma häiresüsteemi skeemi, mis teeks uue sissemurru veelgi hõlpsamaks ja tõenäolisemaks. Rääkimata sellest, et niisugune hurjutus tõmbab tähelepanu ära vargalt ja õigustabki roima: andis hooletule „õppetunni“.

Toimetusel on õigus sellist sõnavabadust vaos hoida või omapoolse kommentaariga tasakaalustada. Eeltoodud hüpoteetilised kriminaal-kontekstis esitet näited on teadagi üledramatiseeritud. Ent sama tüüpi haardele rajatud poleemikat on lugejad kindlasti märganud ka kultuuri, majanduse ja muis valdkonnis. Hea on, kui toimetuse suudab neist hoiduda.

Õiendus

AK 4/78:47, 6. rida alt lugeda: *Teater* (Siiri Kriisa - Arras).

Aja Kirja kaks viimast numbrit (viis ja kuus) on lihtsalt südantkosutavad!

S.P., Toronto

Siiani on *AK* trüginud üha alaspidi. Kalli leheruumi raiskamiseks pean luuletuste hõredat paigutamist: 6/78 mahuks Ilona Laamani mõlemad luuletused vabalt ühele leheküljele.

F.L., Victoria, B.C.

Loen ainult *Aja Kirja*, sest ta räägib praeguse aja ja lähema tuleviku probleemidest. Muud eesti lehed viibivad suu-remalt osalt minevikus. Meie, nooremad, ei jõua alati mineviku peale mõelda.

T.N., Malmö (Rootsi)

Sain ilusti kätte *Aja Kirja* kolmanda aastakäigu viimase numbr. Olen neid kõiki lugend lausa kutsika isuga. ... Lasse aga käia!

E.K., Toronto

LOGEJA KIRI:

Aja Kiri astub uude aastasse rõõmsa meelega: tema edumeel-susel on edu olnud. Tellijaid oli 218 esimese, 280 teise ja 358 kolmanda aasta lõpuks. See lubab oodata vähemalt 430 viienda alguseks. Aga olgem optimistid ja seadkem sihiks *vähemalt viissada* tellijat viienda aasta alguseks!

Seninegi edu on julgustav, sest eestikeelse informatsiooni lugejate arv kahaneb pidevalt. Seda tähtsam näib, et üha rohkem väliseestlasi (kodumaalt ei ole veel regulaarseid tellimisi tulnud) on huvitatud *kogu* eestlust katvast infor-matsioonist, mida pole kerge mujalt kokku otsida.

Julgustav on ka kodumaalt saabunud kaastöö. Sealsed luge-jad-vaatlejad on esimese kahe aasta jooksul nähtavasti jõudnud järeldusele, et AK-s tasub kirjutada.

Kolmanda aastakäigu jooksul oleme saanud hulga suulisi ja kirjalikkegi tunnustusi. Nendest on meil muidugi hea meel. Nad ütlevad, et AK on järjest paremaks läinud. Seda ei kal-du toimetus küll eriliste omapoolsete pingutuste arvele kirjutama: pigemini näib olevat tegemist loomuliku protses-siga. Ajapiki on AK lihtsalt tuttavamaks saanud ning selle-pärast rohkem ja mitmekülgsemat kaastööd tulnud.

Kavatsused neljandaks aastaks? Käesolevaga stardib uus le- vitamisaktsioon, millele palume lugejaid kaasa aidata suu- lise soovitamisega sõprade hulgas: väga paljud ei ole AK-st veel kuulnudki! Laiem levik aitaks luua paremaid majandus- likke eeldusi AK edaspidiseks väljakujunemiseks. Muide: ju- ba neljandat aastat on AK suutnud aastatellimist hoida sama odavana (summa katab ka õhuposti saatekulud ülemere-maadese- se). Käesolev number ilmub küll väikese hilinemisega, kuid edaspidi loodame kinni pidada stardil sihiksseatud 8-näda- lasest rütmist, mis ongi enamasti õnnestunud.

Põhilisi muudatusi toimetuse sihiasetuses ei ole sel aastal ette näha. See ei tähenda, et AK oleks leidnud oma „lõpliku näo“: toimetus jääb avatuks uutele ideedele ja palub luge- jaid neid mitte vaka all hoida!

Veeru lõpuks ja aasta jatkuks: parimad soovid kõigile!

Kokkuvõtte Walter Ranna loengust Trent '78-1 (vt. AK 3/78: 38). Loengu täielik tekst avaldatakse koguteoses Trent '78.

Vaatlen seekord eestluse kujunemist loomingulise protsessina. Selline lähtekoht avab uusi perspektiive eestluse säilimise tõenäolistele vormidele ning eriti eestluse tahtlikule säilitamisele-edendamisele tulevikumaailma raamistikus.

Kõigepealt peame meelde tuletama mõningaid olulisi põhimõisteid (vrd. AK 1/76:3j, 6/76:4,5,32, 6/77:5-13, 1/78:18-21, 5/78:2).

Rahvas; välis- ja siselooming; motivatsioon

RAHVAS on ühiskondlik süsteem, mille sisemise seostuse määravad tõulised, poliitilised ja kultuurilised tegurid, ning mille soodsaks püsimiseks on vajalik eriterritoorium. Rahvas teeb oma ideoloogilised valikud ja loob oma tehnoloogilised ja majanduslikud struktuurid. Välis-eestlastena on meil praegu vaid üks rahva tunnus: meie kultuuriline identsus. Jagame oma eluruumi teiste rahvastega, meil puudub ühine poliitiline süsteem ja sama kodakondsus, ning meie majanduslikud ja tehnoloogilised üritused toimuvad kõikjal mõne teise rahva vastavas süsteemis. Meil pole aga takistust eesti kultuuri edasiarendamiseks globaalse ulatusega kultuurivormiks, mis tagaks meie säilimise ka kõige ebasoodsamates tulevikutingimustes.

LOOMINGULISES PROTSESSIS näeme kaht erinevat vormi: esimese puhul on tegemist loojaga ja loomingu tulemusega kui kahe teineteisest eraldatava nähtega. Jumal loob maailma, kingsepp teeb saapad, kunstnik maalib pildi — ja seejärgi lähed loodu oma teed. Saapad, maal ja võibolla ka maailm. Sellist protsessi on meil kerge loominguna tajuda.

Teisel juhul loob looja iseend, loomingu produkt on looja ise. Seda on raskem mõista ja sellest on vähe kirjutatud. Teadlaste meelest on loodus tervikuna ennast ise loov süsteem. Ka inimese bioloogiline kasv on selline looming.

Sellesse liiki kuulub inimese tahtlik ja sugugi mitte nii lihtne endakasvatamine-arendamine, nii füüsiliselt kui vaimselt. Loovad isikud — võiks öelda — ei piirdu *välise*

Sellel kuulutusel leidub kümme vääratust eesti ja üks inglise keele õigekirjutusreeglite vastu. Testige oma teadmisi!

EESTI VABARIIGI 61. AASTAPÄEVA KONTSERTAKTUS

PUHAP. 25 VEEB. ALGUS KL. 3 P.L.
TORONTO ÜLIKOOI AVIAS (CONVECTION HALL)

- PALVE-PRAOST O. PUHM
- LANGENUTE MÄLESTAMINE ROL. A. TOMANDER
- AKTUSE KÕNE-U. PETERSOO
- TERVITUSED VÄLISKÜLALISTELE
JA EESTLASTELE AUPEAKONSUL. I. HEINSOO

Kontsert osas:

- TORONTO EESTI MEESSKOOR
- TORONTO ESTONIA ORKESTER
- TORONTO EESTI SEGAKOOR
- ORELI SOLIST-INGA-PIIA KÕRJUS
TEADUSTAJANA ENERI TAUL

PÄÄSMED \$4.00 ISIKULT KAVA RAAMATUGA
KOOIÕPILASED, GAIDID JA SKAUDID -
VORMIS TASUTA.

TORONTO EESTI SELTS.

(äsjanimetet esimese liigi) loominguga, vaid tegelevad esijoones *sisemise* (meie teise liigi) loominguga, loovad kõigepealt iseennast.

Ka ühiskond kõigi oma struktuuridega on üks endaloomise ime. Pole olnud loojat, kes oleks öelnud: saagu eesti rahvas, olgu eesti keel! Võtab aega, enne kui üks rahvas aru saab oma olemasolust rahvusena. Rahvuskultuuri kasv on orgaaniline areng mis – nagu loodus – on endaloomise protsessi tulemus.

Loominguliseks tegevuseks on vaja huvi-tahet ja tunnet, et selleks on põhjust, ühesõnaga: *MOTIVATSIOONI* (vrd. AK 1/78: 18jj). Organiseeritud ühiskonnas võib sellist huvi tahtlikult luua, ergutades loominguvõimelisi inimesi selgitama oma tahtmisi-eesmärke ning toetades neid julgustamise, tunnustamise ja abistamisega. Meie välis-eesti ühiskonnal on selles suhtes suuri kohustusi oma igal juhul väikese loova järelkasvu vastu.

Ühiskond välis- ja siseloominguna

Ühiskonna motiveeritud loomine sünnib nii välis- kui ka siseloominguna. Esimesel juhul seavad end teatud isikud või grupid (näit. parteid) ühiskonnast kõrgemale ja väljapoole (isegi kui nad seda ise salgavad või sellest tõesti aru ei saa) ning püüavad ühiskonda kujundada kui „välisloomingut“. Kui on tegemist riigiga, kujuneb selline katse paratamatult totaalseks, sest loodav ühiskond on sel juhul terviklik mõiste, nagu mõni kunstitöö või tehnikatoode. Kujundamisele kuuluvad inimesed, kellest tahetakse teha *uus* inimesi, tootlusviisid, mis peavad tagama efektiivse majanduse, maailmavaated, et oleks üksmeel – ja tulemuseks oleks uus ühiskond. Asjade sisemine loogika motiveerib jõudu ja kontrolli ühiskonna kui välisloomingu kujundamisel.

„Siseloominguna“ tunnetatud ühiskond on nagu loodusliku kasvu ja arengu tulemus, mitte kujundatud (või koguni juhitud) ühest keskusest, vaid rahvahulga soovide, plaanide ja tegevuste kogusumma. See on see reaalne „lääne ühiskond“ teatavas mõttes, mis on hädas paljude probleemidega ja mille näilist saamatust nende lahendamisel pole paljudel kerge taibata. Siseloomingu-nähte puhul ei saaks asi teisiti

olla, kuid tavaliselt ei analüüsita ühiskondi kui sise- ja välisloomingu nähteid.

Puht-välisloominguline, totaalsusele suunduv, ent samuti anarhiale lähenev puht-siseloominguline ühiskond pole kumbki ideaalina vastuvõetavad. Missugune oleks optimaalne ühiskond?

See oleks põhiliselt rajatud sisemise loomingu ja vaba arenemise printsiibile, kuna välislooming piirduks kontrolli ja jõu kasutamisega ainult ühiskonda ja indiviidi kahjustava juhudiversiteedi (vt. *Aja Kiri* 6/77:7) vaoshoidmisega (kuritegevus, keskkonna reostumine, liiklusraskused jne). Sel juhul saaksime midagi võrreldavat nn. lääne-demokraatiatega, kuid suurema karmusega ühiskondliku saasta vastu ning seega suurema soodustava toimega loova tegevuse suhtes. Kõrvale tuleks sel juhul jätta praegune ühiskondliku ühesugususe „ideaal“.

Kuidas püsib ja areneb kultuur?

Väliseestlastena oleme olnud, oleme nüüd ja jääme ka tulevikus *kultuuriliselt* defineeritud rahvaks, kel pole rahvuse puhul tavalist poliitilist vormi, kuid kes on saavutanud globaalse ulatuse. Kultuuri primaarsuse tõttu on esimeseks küsimuseks: millised väärtused tagaksid meie kultuurilise püsimise ja arengu?

Kultuuriline kude rajaneb sisemisel loomikul, nagu indiviidi puhul. Seega on soovitatav igale isikule jätta teatud vaimne iseseisvus tema eestlaseks kujunemisel ja jäämisel. Välis-eesti ühiskond peaks looma eeldused, mis soodustavad isiku ühinemist eestlusega tema vabast tahtest ja huvist, jättes ta iseseisvaks valikute tegijaks.

Järelikult: surve, pilkamine, karm kriitika, kohusetunde ülerõhutamine ja liigne võitlusmomendi sissetoomine pole soodsad vahendid eestluse laiendamiseks. Väärt on aga luua kultuuri-õhkkond, mis oleks ligitõmbav oma mitmesuguste väärtustega, kusjuures inimkontaktides oleks rõhutatud koostöö, kannatlikkus, tunnustav õhutamine ja paljude erinevustega leppimine, eriti üksteise kultuurimäära (vt. *AK* 6/77:11j) erinevuste aktsepteerimine.

Uut vaimu organisatsioonidele!

Rippumatuse vaim on välisloomingu eeltingimuseks individuaalses loomisprotsessis; koostöö ja mitmekesiduse arendamine ühiskonnas aga avab võimaluse loominguks tegevuseks paljudel viisidel loomuliku kasvu korras.

Sellise õhkkonna loomisel lasub aga peamine vastutus meie organisatsioonidel. On ju globaalse eestluse aktiivsem ühisühiskonnaosa (isikutena) seotud vähemalt ühe eesti organisatsiooniga.

Organisatsioonide ülesanne on soodustada kultuurivoolu (vt. AK 6/77:12) ja motiveerida inimesi kujunema suurema eestluse määra suunas. Milline organisatsiooniline struktuur oleks soodsaim kultuurivoolu tugevdamiseks? Milline võimalik?

Globaalses süsteemis on mõeldamatu täielik ja tsentraalne organiseerumine. Ainsaks reaalseks võimaluseks on väga paljude, kas või tuhandete suuremate ja vähemate organisatsioonide lõdvalt seotud võrk, kusjuures aga sidemete süsteem oleks teadlikult laialdane, mitmekesine ja igal üksikul organisatsioonil mitmesuunaline.

Sellises võrgus ei katkeks kultuurivool mõnede sidemete äralõikamise puhul, sest puudub lineaarne-tsentraalne juhtimine. On aga mõeldav keskmate organisatsioonide loomine regioonide või huvialade järgi, millede ülesanneteks oleks sidet pidada, informeerida, vahendada, nõu anda — kuid mitte käsutada ja kärkida. Kultuurilisteks ülesanneteks pole vaja alluvuse-järjekorda seatud süsteemi, vaid võrksidet, mis võimaldab ideedel ja eeskujudel voolata organisatsioonide vahel, üksteist ergutades ja toetades.

Kultuurilises mõttes on loomingu ja tegutsemisenergia algühikuks kohalik organisatsioon, ükskõik kui väike või kui kõrvalises kohas geograafiliselt. Organisatsioonide keskmad organid aga (näiteks Eesti Liit Kanadas) hoolitseksid selle eest, et kõik oleksid haaratud kultuurivoolust ja et püsiks tagasiside loova tuumikuga.

Kultuuriliselt defineeritud ühiskonnas peaks poliitiline süsteem tõsiselt teenima kultuurilist süsteemi, seda toetades ja kaitstes. Globaalses mõõdustikus tähendab see ühtla-

si vajadust poliitilise loomingu uuteks vormideks. Igal juhul nõuab poliitiline struktuur selgemat ja lineaarsemat vormi kui kultuuriline.

Kultuur ja poliitika

Kui kultuurilises loomingu võib olla väärtuseks loomingu-protsess ise kui elamus, siis poliitilises loomingu on oluline väärtus *tulemustel*. Poliitiline tegevus, millel pole tulemust, ei ole mingi väärtuslik tegevus, vaid raisatud aeg.

Tervikuna kujutaks meie kultuuriline ja poliitiline struktuur kahe, teineteist täiendava võrgu olemasolu, osaliselt samade elementidega, isegi samade aktiivsete isikutega, kuid suurte erinevustega selles, kuidas toimub loominguiline tegevus, mis on loominguilised ülesanded ja kuidas toimub side.

Arusaamine sisemise ja välise loomingu erinevusest kui ka kultuuriliste ja poliitiliste sihtide iseloomust aitaks ära hoida väärkäsitusi, asjatuid konflikte ja kahjusid ning võimaldaks meie poliitilisel struktuuril paremini toetada põhilise tähtsusega kultuuripüüdlusi.

Eestluse olulisi vajadusi praegu

Eestluse algühik on indiviid, ükskõik kui madal ta momendi eestluse määr. Kui ta avastatakse ja ta ühineb kas või üheainsa väikese eesti organisatsiooniga, hakkab talle vooluma informatsiooni, ergutust ja eeskujude ning kujunema isiklike vahekordi.

Et selline protsess oleks edukas, on organisatsioonide ülesandeks avastada ja siduda inimesed (massid, M_1), luua globaalsele struktuurile tugev majanduslik alus (majandus, M_2) ja hoolitseda eestlusesse positiivselt suhtuva meelsuse kujunemise eest (meelsus, M_3). Sümboolselt võime öelda, et vajame MMM-i ehk *kolme M-i*, sest ilma nendeta läheksime normaalselt sama teed mis paljud muud laialipillatud kultuurid: ümber rahvustudes ja kultuurilist omapära kaotades. Selline on asjade „normaalne“ käik, s.t. pingutuste ja kavandamiseta kulgev. Kolm M-i nõuavad aga pingutust ning loovat panust.

Eestlusega seoses tuleb laiendada loomingu mõistet hõlmamaks alasi väljaspool originaalse uusloomingu või koguni ainult kõrgetasemelise kunstiloomingu piire. Loomingut võib mõista konstruktiivse tegevusena enese ja teiste eestluse määra tõstmiseks. Eesti kodu ehitamine, eesti rahva ajaloo ja tema eluviiside tundmaõppimine ning eriti eesti keele harrastamine kuuluvad seega loova tegevuse hulka: nende abil harrastame eestlust.

Ka eestluse *säilitamine* on põhiliselt loov tegevus. Kultuurilise protsessi säilitamine pole võrdne muuseumliku säilitamisega, mis on piisav esemete puhul. Protsessi säilitamine tähendab selle käiguhoidmist, kultuurivoolu säilitamine tähendab pidevat sidet ja kultuuri levikut. Meie õpetlased, kes tegelevad eesti ajaloo, etnograafia, kunsti ja kirjanduse tõlgendamisega, muinasvarade avastamisega jne, tegelevad eesti kultuuri loova säilitamisega.

Ka organisatsiooniline struktuur nõuab loomingulist kujundamist. Kõigepealt tuleb luua arusaamine, et eestluse algstruktuuriks on kohapealne eesti organisatsioon. Sisemise loomingu läte on seal, kui on ainult selleks usku — ja ka *sidet* globaalse võrguga.

Olulisim sidevahend on eesti ajakirjandus, mis peaks nägema oma eesmärgi kultuurifoorumi ja laialdase informatsiooni pakkumises globaalsele eestlusele.

Head väljavaated

Globaalne eestlus ongi juba olemas. Seda tõendavad meie praegused sidemed üle maailma, aga ka sündmused nagu ülemaailmsed eesti päevad. Tuleks aga rohkem rõhutada, et see pole passiivne äraootamise olukord, vaid periood, mida peaksime kasutama aktiivseks loominguliseks protsessiks, mille raames kujuneb meie tulevik.

Selles protsessis on *sisemise loomingu* teel suuremad võimalused, nimelt kui ootame algatust igalt inimeselt ja igalt kohalikult eesti seltsilt, selle asemel et oodata mingi keskse organisatsiooni initsiatiive. Selline difuusne, paljude keskustega loominguline tegevus oleneb vastava meelsuse ja maailmavaate kujunemisest. Praegu näeme, et paljude-

le meeldiks tsentraalne juhtimine ja tugeva distsipliiniga terviklik süsteem. Ent pole kuigi tõenäoline, et suudetak leida vahendeid sellise süsteemi ehitamiseks. Väline (ühiskondlik) looming on meie oludes raskesti teostatav, sisemine aga alati, sest see vastab looduslike süsteemide arenguseadustele ja selleks on niisiis olemas automaatne potentsiaal.

Ka teie kõik, kes neid mõttekäike jälgite, olete osa meie sisemise loomingu alusest. Teie isiklikest huvidest, soovidest ja algatustest kasvab ja püsib eestlus. Kui teil puuduks huvi ja armastus eestluse vastu, ei suudaks ükski väline võim, Suur Juht ega poliitiline partei teid selleks sundida ega igal sammul teid õpetada-valvata, et te „ainuõigel viisil“ eestlased oleksite. Teid ei takista riigipiirid, teie üle pole maksustavat võimu ega karistajat. Pole ettekujutatav suurem vabadus kui see, mis valitsebki juba „Globaalses Eestis“. Selles vabaduses sündinud moraalne tahe ja huvi olla eestlane – aktiivselt ja loovalt – olgu meie sisemise sideme aluseks. Soovin teile kõigile selleks armastust ja jõudu, sest *eestlus on looming*.

Viiteid Walter Ranna mujalilmund kirjutistele:

Diversity: Natural and Social. (Problems of Mininations, AABS 1973)

Technology and the Future of Nationalism. (Raamatus The next 25 Years. World Future Society, 1975)

Eestluse säilimisest ja säilitamisest. (Trent 77:29 - 36)

Mis on olulisem? (Sillas 1(10)/78:10 - 11)

L. P.

Kultuur on rahva pärand. Kultuur on inimkonna haiguste ravi, mis vaigistab vana verevaenu viha, tõmbab kaissu-kokku kaklejad ta on mulla toit juurtele, rahu ja rõõmu sünnipaik.

Ta peitub taevatähtedes, mis öösel kerge naeratusega peegeldavad vöökirja risti-ruudulisi mustreid maailmaruumi galerii hõljuvatel seintel.

Ta peitub kirikute mosaiik-klaasakendes, mille läbi valguse kiired jagavad oma sinist, kollast, punast ja rohelist värvi – ja igaüks oma lainete tarkusi

..... Kuhu on jäänud need ürgaja sepad, kes oskavad hinge leeki välja kutsuda? Kus on need merelained ja tuuled, kust kajavad vastu võiduhüüded – milles tõusevad õhku naerupallid, muutudes roosa pitsiga traageldatud puhkpillideks/pilvedeks?

(Miks on vaikinud elurõõmu vilepill?)

Tuletorn ikka heidab valguse kutset – aga inimeste silmad on umbes, täis aastasadade nuttu ja vaeva. Ja kajakad on nüüd väsinud, nad ei suuda enam MEIE sõnumeid edasi kanda.

Maapõue varad värisuvad külma sees tsementehituste klambrites; nad ootavad, kannatavad vaikselt. Seal tuksub vaikselt südameleek.

Tule ja õhu vaimud võitlevad mõistmatuid lahinguid – nad ei tea, et võidukarikas on juba ammu põlevkivi kihtide vahele peidetud, maailma südamepaigus, fööniksi leegitsevas pesas.

..... Armastuse karikas tuleb ära teenida. Teenetega inimkonna heaks. Kutsume tagasi selle, mille oleme meeltult maha pillanud. Meie inimkonna pärand on otsa saamas ja meie kõik oleme selle päästjad – igaüks omaenda elusfääris.

Õhulaevad ootavad meid mis me viivitame.

Karl
Aun

Pole päris selge, mida AK juhtkiri 5/78 *ideoloogiana* võtab. Rein Taagepera *30 aasta plaan* (ilmus ajalehes *Välis-Eesti* 30.9.77jj) on pigem programm kui ideoloogia selle sõna täies mõttes, kuigi see plaan on ideoloogilistele alustele üles ehitatud. Ideoloogia kui selline peaks olema filosoofiliselt sügavam, maailmavaateliselt kujundav ja ka metafüüsiliselt ja teleoloogiliselt põhjendatud. Programm on ideoloogia rakendamine. Sellepärast meie äsjanimetatud *30 aasta plaan* ei küsi näiteks, *miks* eesti rahvas üldse peaks püsima (või eestlased eestlasteks ja Eesti eestlastele jääma) ega anna vastustki, vaid eeldab, et see küsimus on juba vastatud (seda teevad ka „pagulas-parlamendid“).

Sellega tekib aga küsimus: kas ongi üldse õige, et meil *puudub* oma ideoloogia? Kui me kogeme (või arvame), et eestlus on olemas, siis peab ka eestluse ideoloogia olemas olema. Tunnetuslikult. Aga võibolla mitte nõnda kirja panduna nagu C.R. Jakobsoni *Kolmes isamaa kõnes*. Võib ka olla, et see ideoloogia on nõrk, kõikuv või segane, et mõni tähtis osa selles puudub või pole üldiselt omaks võetud. Need küsimused vajaksid tõepoolest selgitamist.

Aga ideoloogiat ei saa mitte nagu programmi ratsionaalselt, kirjutuslaua taga „teha“: ideoloogia peab kasvama, juurduma ja „ratsionaliseeruma“. Viimane tähendab tuletumist teatavaist faktidest, tõekspidamistest ja tõlgendustest (ka siis, kui need on paljalt müüdid).

Katsugem ritta seada mõned elemendid, millest eestluse ideoloogia võiks tuletuda:

- eesti rahvas on ürgne rahvas oma esivanemate maal ja üks vähestest järgijäänud soomesugu rahvastest (üsna ainulaadne päritolu);
- eesti rahval on oma ajaloo varasalvest võtta nii kuulsust kui ka kannatusi ja iseseisvaid kogemusi (üsna ainulaadne positsioon);
- eesti rahval on väärtusi, mis mitte ainult ei õigusta, vaid ka nõuavad selle rahva püsimist – mitte ainult enese, vaid kogu inimkonna kultuuri huvides (üsna ainulaadne missioon).

Oletagem korraks, et olemegi ülemaal tabanud need põhialused, millest eestluse ideoloogia võiks tuletuda. Nüüd tuleks küsida, kas saab iga eestlane (või vähemalt valdav enamus) sellele alla kirjutada ja seda uskuda. Kui jaa, siis olekski meil eestluse ideoloogia põhijoontes olemas.

Need põhialused vajaksid täpsustamist olemasolevate faktide ja võimaluste-veendumuste kui ka nende hindamise ja tõlgendamise läbikaalumise teel. Siis lõpuks võiksime ka *ideoloogiliste programmideni* jõuda. Need jälle võivad omavahel varieeruda, olla ajakohased või mitte, isegi üksteist eitada. Sellega liiguks „ideoloogia“ üha enam oma „praktilise rakenduse“ poole. Paistab, et see ongi meie tähelepanu kõige rohkem kõitnud. Kas mitte õigusega? Näiteks:

- vabadusvõitlused: 13. saj. algul, 14. saj. keskel, Vabadussõjas, Teise maailmasõja ajal. Kas saab neist järeldusi teha ja milliseid? Näiteks: oleme võitnud, kui välisolukorrad on olnud meile soodsad, kaotanud, kui need olid omal jõul ületamatud? Mis oleks meie programm sellel taustal?

- „700-a. orjapõli“: tõelisus või teatavas (suuremas?) osas ainult müüt? Mida vajab ärkamisaeg, meie aga mitte?

- Lääs ja Ida: kas oleme kuulunud (kultuuriliselt, majanduslikult, poliitiliselt) alati/valdavalt Läände või Itta? Või koguni ikka ja jälle etendanud vahendaja osa? Millised oleksid järeldused, kui seisukoha võtame?

- praegused prioriteedid: kas ainult „oma õigust“ raiuda, kuni meid kuulda võetakse (kui üldse), või hoopis väita, et nii suuri võimalusi pole eesti rahval veel kunagi varem olnud? Pole ju eestlasi iial enne olnud nii paljudes erihiskondades ja nii suurte võimalustega, ei ole ka eestlaste looming (kirjandus, kunst, teadus) kunagi olnud nii laialt levinud. Tehnoloogiline revolutsioon aitab siin kaasa. Programmi suhtes: kas eestlus on „globaalne“? Või ainult Eestis? Või mõlemal pool – ja mis vahekorras?

Kas me ei tee mitte viga, alustades diskussiooni *programmi* üle enne kui oleme *ideoloogia* asjus selgusele jõudnud? Ent kas viga poleks halvemgi, kui järeldaksime käimasolevatest programmi-diskussioonidest, et meil ideoloogia sootuks puudub?

Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine.

Dokumentide ja materjalide kogumik.

EKP KK Ajaloo Instituut, NLKP KK Marksismi-leninismi Instituudi filiaal. Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuv Arhiivide Valitsus.

„Eesti Raamat“, Tallinn 1978. 667 lk. + kaart (ENSV administratiivne jaotus 1945 - 1950).

Trükiarv 3000, hind köites rbl. 1.90.

J u h a n
K ä i s

Tegemist on kaalu, sisu ja mahukuse poolest – üle 600 lk. dokumente – märkimisväärt teosega, mis sisaldab materjali paljudeks eriuurimusteks.

Need ei jää kindlasti tulemata ei Kodu- ega Välis-Eestis, sest tegemist on murrangulise sündmusega eesti rahva ajaloos. Nagu nendib sissejuhatuski, tähendas kolhoosimine eesti „talurahvale loobumist kõigest sellest, millega eelnevate sajandite jooksul oldi harjunud. Ei olnud sugugi kerge ületada sajandite jooksul väljakujunenud väikeomaniiku harjumusi...“ (lk. 7). Nimeliselt tõstab sissejuhatus kolhoseerimist pidurdanud tegureina välja „Eesti taluraha kõige vaesemate kihtide kiindumist „oma maalappi““ (lk. 8) ja parteiliikmest taluomanike käitumist, kes ka ei soovinud kolhoosi minna (lk. 15, dok. 196, 199, 200). „Tuleb mõõnda, et ...kollektiviseerimine kujutas endast tohutut sotsiaal-majanduslikku revolutsiooni...“ (lk. 7).

Kogumik toob tekste aastatest 1944 - 51 kahes osas: *ettevalmistav ajajärk 1944-47* (lk. 21-235) ja *kollektiviseerimise elluviimine 1947-51* (lk. 239-629). Kui esimesed neli kolhoosi loodi 1947.a. viimase nelja kuu jooksul, siis oli 1951.a. esimeseks aprilliks kolhoseerimise % juba 92,3.

Raamat rõhutab 1949.a. märtsi viimase kümne päeva tähtsust kolhoseerimise protsessis. Vaadelgem siinkohal näitena üht ülevaatetabelit (ära toodud kahel järgmisel leheküljel). Sellest selgub, et ajavahemikul 20.3. - 20.4.49 võeti kolhoosidesse 71 197 majapidamist ehk üle poolte sellal olemasolnud 134 574 talumajapidamisest. Kui arvestada sinna juurde 4 600 tollal veel rahuldamata sooviavaldust (lk. 545), on nonde otsustavate 30 päeva jooksul kolhoositeele asunud 75 797 peret ehk 56,3 % .

Selle äkilise kolhoosidesse tungimise vallandanud peapõhjusena nimetab kogumik „kulaklike ning kodanlik-natsionalistliku põrandaalusega seotud elementide väljasaatmist NSV Liidu kaugematesse piirkondadesse,“ sest Eestis „ei olnud massiline kollektiviseerimine võimalik ilma kulaklust kui klassi likvideerimata.“ (lk. 17) Ent olgugi et on tegemist koostajate meelest tähtsa teguriga, jääb dokumentatsioon selles osas kasinaks: õigupoolest ainult kaks teksti.

Esimene neist on EKP ettekanne Stalinile 17. jaanuarist a. 1949, milles loeme: „Käesoleval ajal on Eesti NSV-s ligi 5 500 kulakute ja saksa okupantide käsilaste majapidamist (peret), mis moodustab 4 % talumajapidamiste üldhulgast... On tulnud aeg ... likvideerida kulaklust kui klass ENSV-s, saates kulakud ja nende perekonnad, samuti saksa okupantide käsilaste perekonnad vabariigi piiridest välja. See väljasaatmine tuleb hoolikalt ette valmistada ja viia läbi veel enne 1949. a kevadkülvi.“ (lk. 492)

Teise põhjal on Ruusmäe vallast Võrumaal ära viidud 31 inimest, aga nimesid pole (lk. 524). Kuid ka tegelikult küditatute üldarvu kohta ei leia me selles kogumikus otse-seid andmeid. Kuus aastat varem ilmunud *Ülevaade EKP aja-loost* nentis: „Kulakluse purustamine ja kulaklike elementide väljaviimine Eesti NSV piirest ei toimunud kahjuks ilma vigadeta. Esines juhtumeid, kus saadeti välja inimesi, kes polnud pälvinud niisuguse repressiivse abinõu rakendamist.“ (III:275) Käesolev kogumik ei maini neid vigu, dokumenteerimisest rääkimata.

Kollektiviseerimisprotsessi kirjeldamise seisukohast oluks oluline näidata, missugune oli peremeheta jäänud talude arv ja saatus. Ka sellest näib leiduvat ainult juhuslike andmeid siin-seal.

Suhteliselt palju üksikasju kuuleme 4 esimese kolhoosi loomisest, kuid ka metsavendadest. Kõige rohkem leiame siiski puht-põllumajanduslikku andmestikku. Kõik see, nagu alguses öeldud, pakub ainet paljudeks uurimusteks paljude praegu elavate inimeste ja kogu eesti rahva elus nii tähtsa perioodi kohta.

Nr. 264

**PÕLLUMAJANDUSE KOLLEKTIVISEERIMISE
KÄIGUST EESTI NSV-S 1949. AASTA
I POOLAASTAL**

EK(b)P Keskkomitee põllumajandusosakonna õiend

7. juuli 1949

I. Seisuga 1. jaanuaril 1949. a.

a) Kolhooside arv	—	455
b) Majapidamiste arv kolhoosides	—	7770
c) Maa hulk (kokku) ha-des	—	161613
d) Sealhulgas põllumaad ha-des	—	71831
e) Kollektiviseerimise protsent	—	5,8

II. Seisuga 5. märtsil 1949. a.

a) Kolhooside arv	—	529
b) Majapidamiste arv kolhoosides	—	9223
c) Maa hulk (kokku) ha-des	—	185965
d) Kollektiviseerimise protsent	—	6,9

III. Seisuga 20. märtsil 1949. a.

a) Kolhooside arv	—	641
b) Majapidamiste arv kolhoosides	—	11042
c) Kollektiviseerimise protsent	—	8,1

IV. Seisuga 5. aprillil 1949. a.

a) Kolhooside arv	—	1534
b) Majapidamiste arv kolhoosides	—	36228
c) Kollektiviseerimise protsent	—	28*

V. Seisuga 9. aprillil 1949. a.

a) Kolhooside arv	—	2079
b) Majapidamiste arv kolhoosides	—	55424
c) Kollektiviseerimise protsent	—	48**

VI. Seisuga 15. aprillil 1949. a.

a) Kolhooside arv	—	2594
b) Majapidamiste arv kolhoosides	—	74855
c) Kollektiviseerimise protsent	—	58***

VII. Seisuga 20. aprillil 1949. a.

a) Kolhooside arv	—	2753
b) Majapidamiste arv kolhoosides	—	82289
c) Kollektiviseerimise protsent	—	63,8****

VIII. Seisuga 25. mail 1949. a.

a) Kolhooside arv	—	2904
b) Majapidamiste arv kolhoosides	—	91721
c) maa hulk (kokku) ha-des	—	1555516
d) Sealhulgas põllumaad ha-des	—	585245
e) Kollektiviseerimise protsent	—	71,0*****

Seisuga 1. juuli 1949. a.

Maakond	Kolhooside arv	Kollektiviseerimise %
Jõhvimaa	152	83,1
Virumaa	310	93,0
Järvamaa	203	76,0
Harjumaa	308	70,0
Läänemaa	235	83,0
Hiiumaa	82	89,8
Saaremaa	198	81,0
Pärnumaa	281	72,0
Viljandimaa	221	76,0
Jõgevamaa	190	73,0
Tartumaa	296	86,0
Valgamaa	104	83,0
Võrumaa	358	66,0
Kokku	2947	

Eestimaa K(b)P Keskkomitee põllumajandus-
osakonna juhataja
A. Abels

EKPA, f. 1, nim. 37a, s.-ü. 167, l. 1—2. Arakiri. Tõlge vene keelest.

- * Faktiliselt 26,9% (134 572-st) talumajapidamisest.
- ** Faktiliselt 44,2%.
- *** Faktiliselt 55,6%.
- **** Faktiliselt 61,1%.
- ***** Faktiliselt 68,1%.

T i i a
R a u d m a

Mü toimub siin regulaarselt juba kaheksandat aastat. Osavõtjate arv on olnud kõikuv, olenedes asukohast (mis osariigis, kui kaugel linnast), ajast (kas peale Eesti Päevi, kui on rohkem inimesi koos), ja noorte eneste huvist, mis on teatavasti niikuinii vahelduv.

Tänavune MÜ toimus 3. - 7. jaanuarini ja kokku 38 osavõtjaga, mis oli meie oludes vägagi suur - eriti ka kuna viimastel aastatel kippus olema vähe noori ja enamuse minema lektorite kätte.

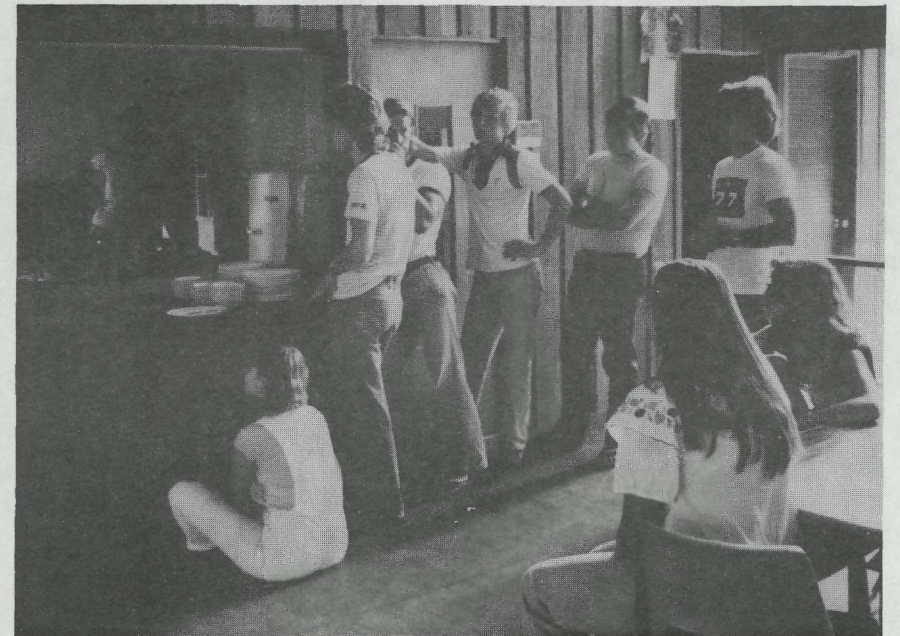
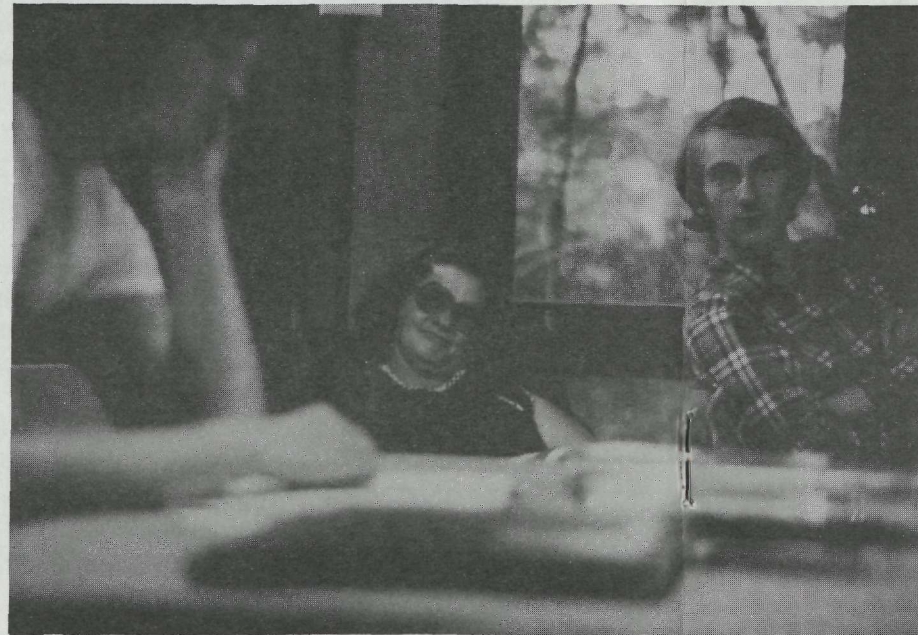
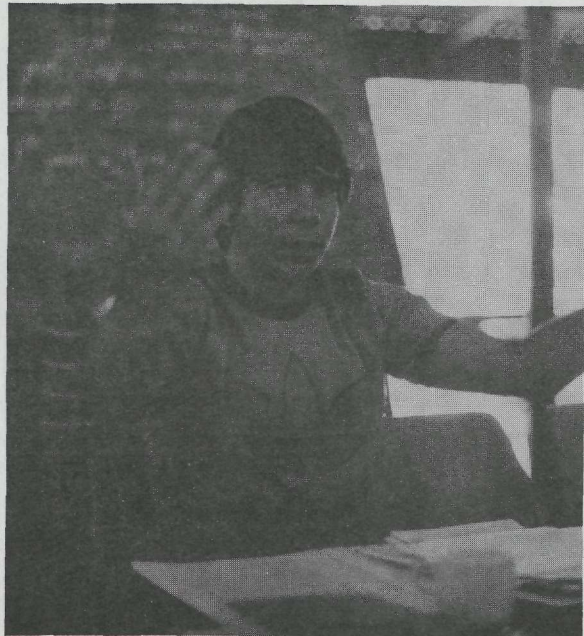
Sydney's olid aastavahetusel X Austraalia Eesti Päevad. See-ga toimus MÜ kohe peale pidustusi ja mitte kaugel pidulin-nast. Asukohaks oli looduslikult ilus metsavaheline konve-rentsi-laager (Grose Vale, Richmondi lähedal). Viie päeva jooksul püüti MÜ eesmärkide poole - eestikeelset ajutoitu saada, eesti keeles arutada, tegutseda ja lõbutseda. Osa-võtjad jäid üldiselt väga rahule ja korraldajadki leidsid, et eesmärgid olid üsna hästi saavutatud.

Peale Sydney tuli MÜ-lasi teistestki Austraalia linnadest, aga ka USA-st, Rootsist ja Uus-Meremaalt. Lektoreid 11.

Selle aasta ühendavaks tegevuseks valiti ühe näidendi har-jutamine ja esitamine. Selleks võeti Ilmar Külveti *Suletud aken* (ilmus *Manas* nr. 42). Juhatus leidis, et näidend oli 'kihvt' - ajakohane sisu, elav eesti keel, tore huumor. Otsustati terve MÜ-laskond näitlejatena rakendada. Muidugi oldi tedlikud, et eksperiment võinuks täielikult ebaõnnes-tuda.

Sellegipoolest jagati MÜ-lased (nagu näidendki) kolme ossa, muidugi ka kolme näitejuhiga. Proovid tegid palju nalja, näitlejad olid entusiastlikud. Leiti, et iga prooviga pa-ranes eesti keel ja saadi ka ikka rohkem aru kahemõttelis-test naljadest; mõned arvasid, et seesugune teatritegemine on kõige parem eesti keele tund. Lõpptulemuseks oli suure-jooneline galaõhtu - *Suletud akna* Austraalia esietendus.

Avamänguks anti pidulik laupäevane õhtusöök - *barbeque* poolpimedas, maailmakuulsa austraalia veiniga... Etendu-ses oleks teatri-perfektsionistid leidnud ehk laidetavatki,

aga kolmeprooviline näidend oli meie jaoks siiski heas korras – xerokoopiatest mahalugemise kõrval jõudsid mõned tegelased isegi näidelda! Kaelaskantavad nimesildid ja käeskantavad „kohanimed“ aitasid kujundada lavapilti. Iga vaatus viis lavale kümme ja jättis saali kakskümmend kriitikut.

Fakt, et meil oli kokku kolm kuningat, kolm printsit jne ei seganud nähtavasti kedagi – nalja oli sedajagu rohkem. Lõpuks, kui terve näitlejaskond lavale ilmus, et rahva kiiduavaldusi vastu võtta, koosnes „rahvas“ ainult neljast isikust...

Mü *post mortem* leidis, et loengud olid huvitavad – aga mõnedele jagati erilist kiitust.

Eesti rahva demograafilisi peajooni oli ülikooli matemaatika-vanemlektori Leo Karlovi teemaks. Suure kogu aastate jooksul tehtud ajalehe-väljalõigete varal järeldas ta muuhulgas, et võtab veel 94 aastat enne kui eestlased jäävad omal maal vähemusrahvuseks. 1970.a. rahvaloenduse andmeil oli eestlasi Eestis 68%, praegu on neid 67% (1 464 000 elanikust a. 1978). Madal sündimus oli probleemiks juba iseseisvuse ajal: sajandivahetuse küllaltki kõrge sündimuse-koefitsient (*birth rate*) oli meil 29,5 promilli, kuid see langes ja oli iseseisvusaja lõpul 16,0. Madalpunkt saavutati igatahes alles 1966. a. – 14,4. Nüüd on see veidi tõusnud. Mõne teise maaga võrreldes pole see sugugi halb (Saksamaal näiteks 11,4), ent Eestis on niikuinii vähe eestlasi. Kõige tavalisem Eestis on praegu ühe lapsega pere, teisel kohal on lastetu (rahvaarvu säilitamiseks vajaksime 2,1 last). Lektori arvates on eestlaste peaprobleemidest üheks individualistide liiga suur arv.

Õigusteaduse üliõpilane Lembit Suur käsitles *Vastupanu esimese Vene okupatsiooni ajal – põgenike silmis*. Ta tõi näiteid intervjuudest, mida ta oli ülikoolis uurimistöökäsitlanud. Suur väitis, et rahva reaktsioon esimesele Vene okupatsioonile oli küllaltki rahulik – aga ka, et rahvas oleks olnud valmis vastu hakkama, kui oleks valitsuselt tulnud käsk. Eestlaste vastupanu oli peamiselt passiivne –

alles 1941. a. teisel poolel algas relvastatud vastupanu metsavendade-liikumise näol.

Orgaaniline keemik Maie Barrow rääkis *Maitsetaimedest ja vürtsidest eesti köögis*. Ta käsitles oma ainet keemiku ja koka vaatevinklist, ent oli ka üht-teist kaasa toonud, et kuulajaskond saaks ise vaadata ja nuusutada.

Teatrilal töötav Anne-Reet Marshall esitas loengu *Lavateo- se rakendus*. See andis ülevaate protseduurist, mida tuleb näidendi esitamiseks läbi viia – näidendi ja lavastaja valikust kuni esietenduseni.

Dr. Aet Joasoo kõneles *Eesti kiriku ajaloost*, alates kivi- aja usundist. Ta arutas üleminekut ristiusku ja edasi ka kaasaja eesti kirikute olukorda.

Laurie Rebase töötab ajalehetoimetajana ja tutvustas meid *Finantsiga ajalehe veergudel*. Uudiseks oli ajakirjanikuks saamise lugu ja ka see, kuidas finants-ajakirjanikud oma siseinformatsiooni hangivad.

Kunstnik Tiiu Reissar kirjeldas graafik Eduard Wiiralti loomingu suundi ja muudatusi neis.

Haridusala uurija mag. Tiiu Salasoo rääkis teemal *Rahvusli- kud ja rahvusvahelised strateegiad eesti keele staatuse muutmiseks*, seletades, mida on tehtud eesti keele rakenda- miseks keskkooli õppekeelena. Tulemus pole praegu veel kin- del, kuigi õppekavad on koostatud ja soovijad-õpilased juba nimekirjas. Läti ja leedu keeli õpetatakse NSW osa- riigis juba.

Arstiteaduse viimase aasta üliõpilane Toomas Taemets esi- tas loengu *Suguhaigused* filmi ja valguspiltidega. Ta rõhu- tas, et suguhaiguste sagedus on tõusmas ja tuletas meelde, et tänapäeva 'vabas' ühiskonnas ja „pilli“-ajastul on ras- ke neid haigusi kontrolli alla saada. Tähtis on sümptoome ära tunda ja ravi otsida – ja ka mitte unustada, et vana truu kondoom on heaks kaitseks.

Teemal *Päike ja meie* rääkis rohuteadlane Boris Lees päevi- tamise probleemidest. Küsimus on Austraalia oludes vägagi aktuaalne: nahavähki esineb üha sagedamini.

Keeleõpetaja Winifred Oser tutvustas kolme eesti realistlikku kirjameest: Jaan Kitzbergi, Eduard Wildet ja Oskar Lutsu. Kitzberg on tuntud eesti näitekirjanduse alustajana ning külajuttude kirjutajana. Wilde nägi elu varjukülgi – ja oli esimene, kes kirjutas ajaloolisi romaane pärast teaduslike allikate uurimist. Luts oli humorist, olgugi et mitte pime elu varjukülgede suhtes. Eri stiile valgustati vastavate näitepalade ettelugemisega.

Kokkuvõttes kujunes MÜA 79-st väga meeldiv elamus. Kui kraadiklaas näitab + 40 C ja kusagilt ei tule jahutavat tuuleõhku – ja inimesed tulevad siiski loengut kuulama, ilma et nad sealjuures magama jääksid... peab ju asi päris korras olema? Sooviti, et tulevased MÜA-d samas vaimus edasi areneksid.

Selle
numbri
näod

MÜA: Eesti keele tund; Lembit Suur peab loengut; söögibas; „Suletud akna“ ees; näidendit arutamas.

„Kungla“ rahva juhid 1979: Toomas Kütti on esimees, Robert abiesimees; Jaanus oli esimees 1978; Ester on sise-, Aime välis-sekretär; Viivi laekur, Tiina tema abi; Maret on varahoidja, Toomas Metsala – peainstruktor.

1949 – 1989: Kolm esimest paari (vas. Salme Sutt, Hubert Antto, Milvi Heinlaid, Enn Kiillaspea, Evelyn Org, Osvald Eero). „Tedrekiinka tütrede“; „Kungla“ lastegrupp esinemas 17.2.1979.

PÜHAD KONDID

VAEVALT OLI AJAKIRI nr. 6/78 tellijatele kätte jõudnud, kui Black Joe'le hakkas kirju tulema. Nüüd on need minu kirjutuslaual Blacki nurgamärkusega: „White! Söö ise oma supp. Black.“ Ma tõstan neid kirju laua ühelt nurgalt teisele ja kirun oma meheks sündimise saatuslikku eksitust. Sest naistel on pill, mis neid kergemeelsete tegude puhul tagajärgede eest kaitseb, meestel-vaestel pole aga midagi muud kui – söö oma supp!

ÜLELÄTILINE MUINSUSKAITSE NÕUKOGU Riias: „... Teie andmeil on Riia Toomkiriku juures toimunud kaevamistel leitud kaks pealuud. Kuna need puuduvad meie nimestikus, siis on need

ilmselt kõrvaldatud. Teie kirjutisest võib koguni oletada, et need on toimetatud välismaale. Kuna kõik Lätimaalt leitud esemed kuuluvad meie nõukogu hooldamisele, siis palume nimetatud kaks pealuud kohe tagasi saata või teatada, kes neid ebaseaduslikult oma valduses hoiab. Küsimus omab suurt teaduslikku tähtsust, kuna pealuude varal on võimalik tõestada lätlaste usuvastast tegevust juba 13. sajandil, samuti nende juhtivat osa Eesti NSV ajaloos. Kui te keeldute.."

TÕELISTE EESTI SÕJASANGARITE ÜHING Vabas Maailmas: „Meie ühingu juhatuse otsuse kohaselt olete teie kultuurisidemetest arendamise reeturliku tegevuse kaudu oma valdusse saanud kaks kolpa, mis leiti Riia Toomkiriku keldrist. Üks neist kuulub endisele Omakaitse Sakala Maleva ülemale Lembitule, keda meie ühing Eesti Vabariigi Sõjaväe garnisoni-määrustiku ja vahtkonna-vahetuse eeskirjade kohaselt loeb oma liikmeks. Palume nimetatud kolp otsekohe meile üle anda juurdluse teostamiseks. Kui selgub, et Lembitu tõepoolest sõlmis venelastega liidulepinguid, võite selle kolpa hiljem lõhkilöödult tagasi saada..."

EBAUSUÜHINGUTE RAHVUSVAHELINE RELIIKVIAATE SOCIETY: „Armas härra, kuuldavasti on Teie valduses juutide kuninga kolju, mis usklikte poolt on päästetud sealsete võimude haardest ja toimetatud vabasse maailma. Kui kolju tõepoolest on autentne, siis põrutab selle leidmine Riia linnast senised usulised tõekspidamised üsna segi. Sellepärast soovime leitud koljut ostu teel omandada enne kui selle olemasolu laiemalt teatavaks saab. Palun teatage, millal meie esindaja võiks Teid külastada ostuhinnas kokku leppimiseks..."

PEETER PERVÕI NIMELINE ÜLELIIDULINE VENE AJALOO VALITSUS: „... röövitud varad tuleb kiiremas korras õiguslikule omanikule tagasi toimetada. Keeldumine võib põhjustada teie süüdistamise sõjakuritegudes. Tähtsamad ajaloolised esemed, nagu Tallinna Toomkirikus seisnud Rootsi sõjalipud, kodanlike Eesti sõjaväe-osade lipud, Riia Toomkirikust leitud kultuslikud kondid ja muud, mis tõestavad vene rahva geeniust ja võidukat ajalugu, säilitatakse Moskva keskmuseumis... te ei tarvitse muret tunda nende saatuse pärast..."

EESTI KESKORGANISATSIOONIDE ÜLEMAAILMSE KESKLIIDU JUHATUS:
 „Rahvuskongressi põhimõtteliku otsuse kohaselt võib tähtsamaid teateid Eesti asjadest avaldada alles pärast Keskliidu juhatusheakskiitu. Teie *Aja Kirjas* avaldatud uudis Riia Toomkiriku pealuude kohta rikkus seda otsust. Kuigi teil võib olla õigus, on selline talitusviis hukkamõistetav. See kahjustab meie välisvõitlust ja suhteid Saksa Föderatiivse Vabariigiga kui Mõõgavendade Ordu õigusjärglasega. Iisraeli seaduste alusel kuuluks juutide kuninga pealuu Iisraeli valitsusele. Selle hoidmine meie käes võib kahjustada Eesti huvisid Ühendriikide valitsuse juures...”

LÄTI HERTSOGIRIIGI VABADUSNÕUKOGU: „... palume usalduslikult teatada, kuidas ja kelle kaudu saite loa kaevamiseks Riia Toomkiriku juures? Kas Teie kaudu oleks võimalik teostada hauakaevamisi Läti territooriumil...”

BALTI VAHITORNI SELTS, Balto-Skandia Tuleviku Kujundamise Nõukogu, Läti Ametiühingute Valitsus, Eesti Soost Läti Kirjanike Liit, Liivimaa Rüütelkonna Varade Usaldusvalitsus, Üleliidulise Teaduste Akadeemia Kolbaurijate Ühing, Endiste Eesti Tolliametnike Kogu, Viimsepäeva Pühakute Kogudus, Eesti-Läti Sõprusühing, Riia Kaunistamise Selts Eksiilis, Valga Vabatahtlik Tuletõrje Ühing jne. jne. ...

ISEGI ERAISIKUTELT OLI KIRJU. Vana tuttav Peeter Momeeter, kellega pole kaua olnud kontakti ja kes viimasel ajal kaks korda igal suvel külastavat kodumaad, kirjutab. Küsis informatsiooni, et milliste allikate kaudu ma kodumaalt niisuguseid teateid saan. Tema tahaks kontakti võtta...

MUL OLI JUBA TERVE HULK vastuseid valmis kirjutatud, kui Black Joe tabas mu töölaua tagant. „Sa oled lootusetu,” ütles ta pärast vastuste lehitsemist. „Iga vastus toob sulle uue kirja ja kui sa nii kavatsed jätkata, siis oled varsti maetud vanapaberi alla, nagu mõni välisvõitluse asutus või salapolitsei arhiiv. Palka omale kolm masinakirjutajat ja kantselei-juhataja... Ainus õige vastus on vormkiri: „Teatame Teie lugupeetava kirja peale, et pealud on üle antud Antropoloogilisele Muuseumile.” Punktiiri kohale kirjuta siis „Moskva” või „New York”. Ühtepidi kirjutades teed ühe poole paratamatult vaenlaseks, kahtepidi kirjutades seisad sa mõlemal poolel heas kirjas!”

Mardi
Valgemäe

Jõulukuul 1978 taaselistas *Off-Off Broadwayl* asuv Uue Päeva Repertuaariteater (*The New Day Repertory Theatre*) William Inge'i melodraama „Loomulik armastus”. Näidendi üht kesksemat osa, ema poolt hüljat noorukit, kes esimese jõulupüha hommikul sooritab koleda mõrva, kehastas veenvalt eestlane Jaan Kuuse.

Eestlasi on tegutsend New Yorgi lavadel õige mitmeid. Esimesi sellealaseid vihjeid pärineb 1923.a. kodumaa ajakirjandusest: New Yorgis asutet „Edu” seltsi avapeol juhatab näitemängu Augustus Pierce, kellel „selles asjas Ameerika lawalt kogemusi on”.

Veelgi ebamäärasemaid andmeid esitab hiljem pagulasperioodika Pierce'i abikaasa Annette'i suhtes, kes olla näitlend 1915/16 ameerika tummfilmides, mis teatavasti vändati New Yorgi Astoria linnaosas. (Astoria filmistuudios on hiljem tehtud võtteid ka Johannes Nõmmikust, kes Eestis mängis peaosa filmis „Noored kotkad”.) Kolmekümnendaist aastaist pärinevad teated Olaf Kübermanist, kes tantsib ameerika lavadel, ning John Triesaultist, kes näitleb Broadwayl ning mängib hiljem Hollywoodi filmides.

Varietee-artistid vennad Jõgimarid — lavanimega Rolly ja Arry — esinevad 1958 populaarses Ed Sullivani tv-programmis ning 1964 tuntud öölokaalis *Latin Quarter*. Kuuekümnendail aastail asub New Yorki Ameerikas erihariduse omandand näitleja ja näitejuht Mart Aldre, mängides kaasa ABC televisioonidraamas „Tumedad varjud” ning töötades kostüümikunstniku assistendina kurikuulsa muusikali „Karvad” (*Hair*) koosseisus. (Kostümeerijana samuti kaua laval püsind 70. aastate muusikali *Godspell* juures tegutseb Reet Pell, kes peab momendil sama ametit Broadwayl äsja esietendund „Ballisaali” kaadris.)

Aastal 1971 lavastab Torontos eluneva Ed. Riisna tütar Ene CBS televisioonis poeletunnilise saate „Naine”, olles varem võitnud auhinna saatega „Seks seitsmekümnendail aastail”, ning sopran Ive Patrason esineb „Tuhkatriinumänguga” ameerika lavastuses, kus ta täidab „Laulja” rolli. Kuigi Paul-Eerik Rummo näidendis ei leidu sellist osa,

soovis teatri direktress Ellen Stewart lavastusse elava muusika sissepõimimist – ja *La Mama* kavalehtedele lisatigi uus tegelane, kes laulis eesti rahvaviise pildivahetuse aegadel. Sama lavastuse kostüümikunstnikuks oli Jako Abel.

Vera Allik mängib 1973 New Yorgi söökla-lavadel Neil Simoni komöödias „Tule kiida end” ning järgmisel aastal Ibseni ja Lewis John Carlino näidendeis *Off-Off Broadwayl*. Hiljem näitleb ta ligi tosinas New Yorgis vändat filmis koos sel-liste tähtedega nagu Sophia Loren, Dustin Hoffman ja Woody Allen. *Off-Broadwayl* 1974 lavastatava Sophoklese „Elektra” ühe proovi vaheajal leiab aset omapärane eluteatri situatsioon. Kaks näitlejat, Olga Sorok ja Reno Roop joovad koos kohvi. Vestluse jooksul selgub, et mõlemad on eestlased. Omaaegse siinse eesti lavategelase Vladimir Buschi tütar Olga on esinend tv-s ning mängind kaasa Kõverteatri (*Round-about Theatre* Sophoklese ja Shakespeare'i lavastusis, Reno on näidelnd muuhulgas Joseph Pappi tuntud Shakespeare'i-teatris ning Broadwayl Pirandello „Heinrich IV-ndas”).

Urmas Kärner debüteerib 1975 *Off-Off Broadwayl* etendet „Antigones”, 1977 esineb Uue Linna Teatris (*Theatre for the New City*) Grotowski kehateatri põhimõtteile rajat „Toa” lavastuses Epp Kotkas, kes varem tegutses tantsijana, olles seot selliste avangardistlike kuulsustega nagu Yvonne Rainer ning Judsoni Tantsuteater. Aastal 1978 tantsib Mare Lind Hsueh-Tung Chen truppi koosseisus ning Jaan Kuuse hakkab tegutsema *Off-Off Broadwayl*. Mare Lind on esinend nii Kazuko Hirabayashi trupiga kui New Yorgi Barokk Tantsurühmas. Jaan Kuuse mängib F. Horowitzi kaasaegses komöödias „Igas voodis keha”, keskaegses moralitees „Igamees” ning Peter Weissi „Marat/Sade'is”.

Kuuse äsjane teismelise mõrvvari kehastamine Inge'i näiden-dis, mis kutsus esile selle linnulennulise ja kahtlematult lünkliku ülevaate, jääb hetkel värskemaks eestlaste esinemiseks New Yorgi ameerika lavadel.

J. Toots

Enn Vetemaa *Three Small Novels* ilmus Moskvas 1977 (Progress Publishers). Sisu sarnaneb Väikse romaaniraamatuga nr. 1: sees on *Monument* ja *Reekviem*, kuid *Munad hiina moodi* asendavad *Pillimeest*. Tõlge on tehtud vene keelest ja tõlkijaks on keegi Robert Daglish kes – kuigi teda ei saa süüdistada hälbimises originaalist – peab kandma vastust raamatu ingliskeelse näo eest. Tõlke analüüsiks valisin *Monumendi*, mis jäi paremini meelde esimesel lugemisel.

Sõnad nagu *lad* ja *lorry* näitavad kohe, et on püütud tõlkida briti keelde ja see asetab ameeriklase väikese probleemi ette: kas keeleline absurdus või vähetuntud britism? Õnneks teeb lähem tutvus tekstiga viimase võimaluse ebatõenäoliseks (õnneks mulle, mitte Vetemaale).

On lausa üllatav, kui palju võib jääda tõlkimatta pärast kahekordset hakkimismasinast läbikäimist. Näiteks on *arm-sast nirginäost* saanud *pretty weasel-like face* (sidekriip-sud kuuluvad tõlkija lemmikharrastuste hulka). Nirgi näol ei ole ingliskeeli mingit ilu, vaid see esineb rohkem inetuse sümbolina (eesti keelde on see väljendus tulnud vist rahvaluule alliteratsiooni mõjul), hädakorral oleks seda võinud tõlkida rebaseks (*foxy but engaging*). Kuid võrdlused loomariigist võinuksid ka ära jääda.

Eesli pingist eesti keeles saaks nagu aru, aga mida tähendab *ass's desk* inglasele? *Kurat võtku* tuleb välja *devil take it*; kas vene tõlkidele – tšort poberii! – ei ole tõesti selgeks tehtud, et selline väljendus ei ole inglise keeles üldiselt käibel? Olgu vähemalt vandumine idiomaatiline! *Kergemeelsest* saab *light-minded*; see vaste esineb küll sõnaraamatus, kuid harva mujal. Ja sobivaid sõnu on, näit. *frivolous*, *carefree* ja *easygoing*.

Kui *sangpommist* saab tõlkes *dumb-bell*, siis on tegemist küll väga erinevate riistadega, kuid tõlge pole vale: neid riistu kasutatakse eri maadel samaks otstarbeks. (*Spordilehe* pruugi järgi ma arvan, et *dumbbell* on eesti keeli *hantel*, mis on *ÕS*-is ära seletatud kui *käsik*, mis on omakorda ära seletatud kui *hantel* jne – mis näitab, et meil on sõnaraamatu-probleeme.)

Edasi spordi liinis räägib Vetemaa *eluvõitluse meistrisarjast*, mida tõlgitakse *competition in master grade*. Lääne maailmas ei ole tuntud see nõukogudemaal rangelt läbi viidud spordijärgu-süsteem: noorte, III, II, I, meistrikandidaat, meister, suurmeister ja teeneline meistersportlane. *Master* on viimase aja spordi-terminoloogias kasutust leidnud *veterani* vastena. Nii et siia *master* ei kõlba. Ameerika keeles võinuks olla *now I have joined a pro league in the game of life* – ja võib arvata, et ka briti keeles esineb sobivaid väljendusi. Praegune tõlge on rohkem *Spordilehe* kui Vetemaa tasemel (ka üldiselt).

Kui on juttu 200 grammist, siis ei taipaks inglane mitte kohe, et on tegemist joogiportsuga. *Suguvend* saab vasteks absurdse *species brother*; vendlus ei ole ingliskeeles mitte nii laialt harrastatud, sugulasest oleks aidanud.

Leidub kohti, kus tõlge ei ole küll „vale“, kuid on jätnud kasutamatta loomulikud väljendusviisid: *lady of nobility (noblewoman)*; *blood circulating system (circulatory system)*; *lived a life of asceticism (led a life of asceticism)*. Esinevad ka väljendused *the lack of furniture was terrific*; *sandy-colored hair*; *we reckoned up*. Kui siit pilve piirilt on tõlgitud väga „teaduslikult“: *just below the cloud line*, kuid seda pedantsust korvab suur luuleline vabadus, mida kasutatakse Newtoni seaduste tõlkimisel: *kiirendusest* on saanud *kiirus*.

Niisuguse tõlke puhul ei ole mõtet süveneda stiili peenestusse, näiteks: kas Moskva lihviga Tallinna vurle kõneviis erineb oluliselt Saaremaa matsi omast? Siiski torkab silma, et Saaremaa matsi *Pidin ühe noorema kirjasõlkijaga peaaegu nattipidi kokku minema* on tõlgitud *I nearly pulled one of those scribblers' hair*.

Arvustuse jätkamine oleks vist surnud hobuse peksmine. On selge, et tõlkijal puudub üks väga algeline kvalifikatsioon: ta ei taipas, mis ümberpandust jääb lugejale arusaamatuks (kuigi peab tunnistama, et Vladimir Iljitšile taipas ta tõlkes „Lenin“ juurde lisada). Kirjanduses on stiil ja sisu lahutamatu tervik ja kirjanduse pähe niisugust tõl-

get müüa ei saa. Et ta tõlgib tõlget, ei vabanda samuti mitte. Muidugi võib seda raamatut lugeda teistel ajendeil, sest ta valgustab nõukogude elu küllaltki eksootilisest aspektist.

On huvitav jälgida vene keele mõju tõlkeprotsessis. Nii on *hoiukassast* saanud *riiklik hoiupank*, eesti keeles esineva *proua* puhul on tõlkeks *Madam* (ja sulgudes seisab seletus, et vanu tiitleid on hakatud taaselustama). Vene keele läbi on sugutunnus saanud osaks sõnale *prosecutrix* ja see ei sobi üldse. *Meie naljad* on puust võinuks otsetõlkes olla *puised*, kuid nüüd on nad saanud nii paksuks kui tammed. Muutmatult antakse edasi (neile järgneva tõlkega) sõnad *kaerakile* ja *kama*, kuid samas seoses esinevast *süldist* on saanud *studen*.

Vihjed eesti kultuurile oleksid vajanud seletust – või siis väljajätmist. Kes peale eestlaste teab, kes on Betty Alver? Ja kes – peale eestlaste – teab, kuidas berberi tütarlaps kaamelit imetleb?

Kas võime tajuda mingeid üldisi jooni (peale küündimatuse), milles tõlge erineb originaalist? Sõnavara näib olevat kasinam, kuid see mulje võib olla tekkinud asjaolust, et allakirjutanu teadmised on suuremad ingliskeeles. Siiski on niisugusel puhul segav, kui tavalise sõnavara sekka satub mõni suur sõna, näiteks kui *põlvitav* on tõlgitud *genuflecting*; kas tõesti on lihtne *kneeling* meelest läinud? Halva mulje jätab teksti piserdamine kõnekeele väljendus- tega, milleks originaal mingit õigust ei anna. On vist üritatud elavust, kuid saavutatud labasust. Elava tõlkestiili taotlemisele näib vihjavat lausete lühendamise: neid on tihti poolitatud ja kolmekski lõigatud. Ent teisalt on tõlkija komade asetamises nii ebakindel, et ta võis teadlikult eelistada punkte.

Lõppsõnas ütleb Yuri Oklyansky, et Vetemaa kirjutab aeglaselt ja valib igat sõna. Sellise tõlke lõpus on see väide haruldaseks irooniaks. Veel juhitakse tähelepanu asjaolule, et peategelasele ei ole *miski* püha: isegi parteisse astumine toimub puhtalt karjääri huvides. Kole küll.

Ilmar
Mikiver

Vahtkonnavahetus eesti luules aastail 1956 - 68 toimus suurel määral Arbujuate pärandi edasitöötlemise tähe all, kusjuures Kodu- ja Välis-Eesti liikusid erinevais suunis. Nagu nägime selle päätüki algul (3/78:12), innustas kodueesti järelarbujuaid Krossi, Kaalepit ja Kangrut harrasaukartus vaimukuse ja vormipuhtuse vastu; väliseesti omi - Grünthalit ja Vihalemma - seevastu iroonia. Samal ajal areneb aga nii Välis- kui Kodu-Eestis järelarbumise kõrvalnähtena välja uut laadi vemmälvärsikultuur. Selle portaalfiguurideks väljas on Kalju Lepik ja Arno Vihalemm; meisterlikemaiks esindajaiks kodus - Artur Alliksaar, Hando Runnel ja Jüri Üdi (= Juhan Viiding).

KALJU LEPIKULE (vt. ka AK 6/77:18) tähendab tema kuues kogus *Kivimurd* 1958 endaleidmist pärast tosin aastat kestnud otsinguid. Selles kogus algab Lepiku sihikindel satiir paguluse pihta, otsekui iroonilise vastukaaluna tema emotsionaalsele isamaaluulele. Kui Lepiku *kisendad, kodumaa*-tüüpi lauludes püsib mälestus hääst Eestist (*Suure tüki sooja leiba / annad mulle, kodumaa*), siis *Kivimurruga* algavais „poheemides“ astub esile pagulus-eestlus ja seda üpriski pahelisena: *Meil kõigil kaasas väike patt, / üks kuri suri-muri*, nendib poet. Ja edasi:

*Jäid maha algusjaamad
maapakku, uusasukas.
Ei enam saamata saamad,
kui naisel uus kasukas ...*

*„Me kestame üle aja...“
Ees eidele sosistab eit:
„Mu tütrele on Kanadas maja...“
„Ei keegi saa murda meid...“*

(Luuletusest *Aktus* kogus *Kivimurd*)

Aktusekõneleja hoogsate trafarettide vahele on põimitud publikus istuvate „eitede“ erutav praaling oma ainelisest hääolust. Mis sest, et Lepiku kümne värsikogu kirjastamisturustamine on olnud võimalik just tänu nendesamade eitede ja uusmajaomanike luulehuvile. Poet kurdab ikkagi:

suhkrust lõhnavad ka koid / kodumaatud kardavoid / loevad veerivad ja vähe / aabits aabits hakka pähe (kogust Marmorpagulane 1968).

Maapao-satiir moodustabki olulise osa sellest uuest, ehtleplikust luulevormist, mida autor ise kord tituleerib „poheemiks”. Seni on Lepikult ilmunud neli „poheemi”: *Must* (kogus *Kivimurd* 1958); *Roheline* (kogus *Kollased nõmmed* 1965); *Valge* (kogus *Marmorpagulane* 1968) ja viimati *Sinine*, kümnendas kogus *Klaasist mehed* 1978.

Vormiliselt kuulub Lepiku „poheem” kvaasi-epilisse, balladitaolisse žanrisse, kus riimitud regivärss vaheldub allitereeriva rahvalauluvärsiga ning kõlaline element, sõnademäng, sageli asendab mõtet või moodustab puändi. Näide *Mustast poemist*:

... *Valge laul läks üle sillast,
sülitas ja viskas villast. ...
Must ei tahtnud minna.
Must läks lauldes linna.
Seitse siga õlle ees,
pilla palla põlle sees. ...*

Hiljem kirjutab Kodu-Eestis analoogilisi, kuid veel tugevama sotsiaal-kriitilise aadressiga lorivärsse Hando Runnel: *Siga sõitis Sinti, / võttis ennast vinti. / Ostis odralinnaseid, / hakkas õllemeistriks. Laul ja õllepidu lõpevad sellega et Eesel hakkas niitma, / karu kõrval kiitma, / siga saapaid tallutas, / lammas lõvi nülgis* (1972). Runnelist ja Jüri Üdist aga hiljem.

ARNO VIHALEMM (s. 1911, lõpetanud gümnaasiumi Pärnus 1931, „Pallase” kunstikooli Tartus 1943, al. 1944 tegutseb Rootsis peamiselt maalikunstniku ja kunstiõpetajana) on iroonik, kelle erialaks saab antikliimaks. Tema meelistehnika luules on võrreldav õhupalli täispuhumise ja sellele siis nõõpnõela sissetorkamisega. Näiteks laulus *Maaler*, mis algab tõsiselt merepildi maalimisega (*Mina maalisin pildi / ja ohtrasti panin värvi...*), jõuab luuletaja viimastes värssides põrutava tõdemuseni,

... et kogu mu innust ja hoolest
 sai surnultsündinud pala –
 mu meres millegipoollest
 ei uju ühtki kala!

(Kogust *Kaja kivi südames* 1954)

Kui Lepik puändi saavutamiseks sageli toetub irratsionaalselt kõlamängule, siis Vihalemm jääb alati lõpuni ratsionalistiks, loogikuks. See on tema osa Arbujate pärandist: vankumatu usk intellekti, isegi – või eriti – kui see sunnib tegema groteskseid järeldusi. Vihalemm armastab ja arendab edasi Arbujate groteski, enamasti üha suurema mõttelise lihtsuse suunas. Vihalemma lihtsusetaotlusest on hääks näiteks tema „piilupardi laulud“ samast esmikkogust:

*Pandipanka pantis
 kurat oma sarved.
 Minu ees on laual
 savilinde parved. ...
 Piilupardi vaevad
 on nii väiksed vaevad.
 Toonid pilliloost
 pudenevad koost. ...
 Puhu siiski, puhu –
 viis toob sõnad suhu.*

Väide, et „viis toob sõnad suhu“, kehtib siiski pigem Lepiku kui Vihalemma kohta. Oma hilisemaski vembuluules jääb Vihalemm truuks ratsionalistlikele võtetele, kasutades iroonilise efekti saavutamiseks igasugu gongorisme, pastišši, patuaad ja koguni „Wanna Kiria Wisi“: *Kui se Pahst sis kätte joudis, / Lihha-votma kuttsuti: / kanna-munne ja või-koki – / no kül oli armas se / vegga armas minnole* (laulust *Asta aead ja koddo-lomad*, *Kanoniseeritud pastoralsuite*, mille autor väidab pärinevat W.W.L. von Luce „järelejäänud käsikirjadest“ – kogust *Tsoo-loogia ehk Ingel lindudega* 1966; viide Underi luuletusele *Ingel lindudega* on siin muide ehtvihalemlik müstifikatsioon!)

Vihalemmalt on seni ilmunud neli luulekogu, lisaks eelmaituile veel *Marionetid* 1958 ja *Consolationes* 1961.

(Järgneb)

J. Toots Tunamullu ilmus Eestis 26 luulekogu – uus rekord absoluutsetes arvudes mitte üksi ENSV piires, vaid kõrgem ka vabariigiaegsest, püstitatud 1938. Tore, et mõnel alal seda jõutakse – ja loodame, et areng kestab.

Igatahes ei luba *Sirp ja Vasara* ilukirjanduse-loend seda lootust 1978. a. osas täideläinuks lugeda. Minu arvestuse järgi (vabandan, kui midagi on kahe silma vahele jäänud) ilmus mullu Eestis 13 luulekogu, 6 novellikogu ja 13 romaani. Näib, et tunamullune toodang oli erandlik ja et edasi minnakse 10–15 koguga aastas.

Mullu olid „suured kahurid“ vakka, tähtsamad nimed oleksid Viivi Luik, Viiu Härm ja Andres Ehin. Rõõmustas nelja debütandi esilekerkimine – kõik naised.

Kui 6 novellikogu (sekka väga ahtraid) moodustab ehk keskmise produktsiooni, siis 13 romaani aastas on kahtlemata uus ENSV rekord. Ei küüni muidugi eestiaegse tasemeni, jääb minu teada ka pagulasrekordile ühe võrra alla, kuid võib sajandi lõpuks ehk veel ettegi jõuda.

Ainevald on mitmekesine ja kvaliteedi-spektrum avar: selle paremal serval seisavad Jaan Kross, kelle temaatika kipub kahjuks korduma, ja Arvo Valton, kes on oma esikromaaniga ajalukku läinud. Veel esinevad bestseller Raimond Kaugver, ulmeromaani autor Henn-Kaarel Hellat ja debütant Tõnis Lehtmets, kelle *Tume laas* on juba leidnud vastukaja Välis-Eesti lehtedes. Esineb muidki tuntud prosaiste: Beekmanid, Villem Gross ja Väino Ilus. Spektrumi pahemale pardale paigutub Heili Müüripeal, kelle *Selma Brigaad* osutus arvutuse andmeil ideoloogiliselt püüdlikuks, kuid kirjanduslikult algeliseks.

Kahjuks näib lootus selle produktiivsuse püstihooldmiseks ebareaalne: oli lihtsalt hea romaani-aasta (meenutagem, et 1974 ilmus ainult kolm romaani). Hiljuti lugesimegi SV-s kurtmist ilukirjanduslike käsikirjade vähesuse pärast. Me võime ehk natuke rõõmu tunda asjaolust, et seda puudust püütakse osaliselt heaks teha Suitsu, Underi, Mälgu ja Ristikivi uustrükkidega.

1949 ...

1989!

17. 2. 1979

*Toronto Eesti Rahvatantsijate Rühm „Kungla” 1949 - 1979:
kolmkümmend tantsuaastat.*

*Peeter
Einola*

„Tuljaku” akordid tekitavad ikka suure rõõmuhoo eesti vaatajaskonnas. Seda oleme pikki aastaid tähele pannud. Kuidagi viisi mõjub „Tuljaku” (ja ka teiste eesti rahvatantsude) esitamine positiivselt eesti seltskonna juurte tugevusele ning hoiab teda koos. Kahtlemata on rahvatantsul suur osa eesti rahvuskultuuris, mille üle võime väga uhked olla. Tänavu pühitseb suurim eesti rahvatantsu levitaja Välis-Eestis, „Kungla”, oma kolmekümnendat sünnipäeva.

Olles asutatud 1949. a. on „Kungla” Toronto vanimaid eesti organisatsioone üldse. Kuid tema vanadus aastates ei vältenda tema nooruslikku hinge: „Kungla” on praegu üks suuremaid-elujõulisemaid eesti organisatsioone nii Torontos kui Välis-Eestis üle kogu maailma. Ta on tõeline noorteorganisatsioon, milles keskmine rühmaliikme vanus on 17 aastat ja keskmine rühmajuhhi oma 21.

Kolmekümne aasta jooksul on „Kungla” tegevus toonud kokku üle kaheksasaja liikme. Kuigi tegevuse rõhk on asetatud rahvatantsu õppimisele, on kogu tegevus olnud nagu enesestmõistetavalt seltskondlik. See miljöõ on andnud arvukatele eesti noormeestele ja tütarlastele võimaluse üksteist kohata ja tundma õppida. „Kosjakontorina” võib „Kungla” oma kontosse panna üle 30 abielu rühmaliikmete vahel.

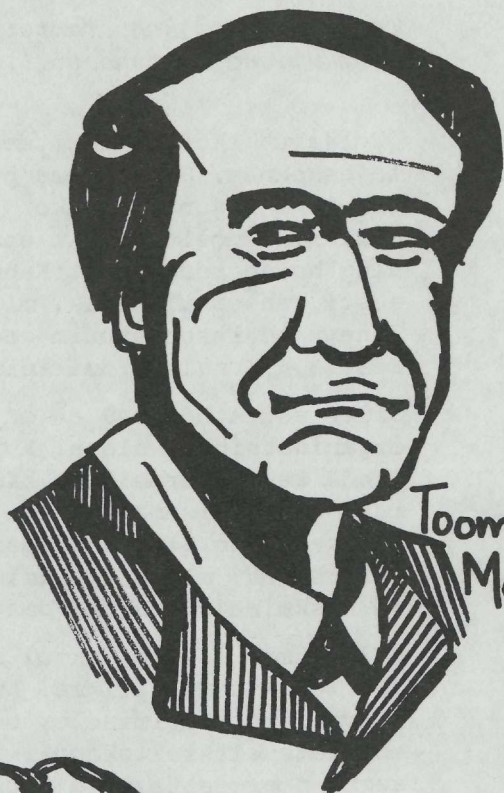
Üritustele, mis on toonud kokku suurema arvu eestlasi, on ikka kutsutud esinema ka rahvatantsijaid. Tihtipeale on „Kungla” etendanud silmapaistvat ja juhtivat osa niisuguste ürituste heaks kordaminekuks. Näidetena võiks nimetada Eesti Päevi — nii ülemaailmseid kui Põhja-Ameerika ja Lääneranniku omi — ja Suvepäevi Torontos ja Seedriorul, edasi Vabariigi aastapäevi, rahvusvahelisi Karavane ja ka KLENK'i.

Õeldust peaks hakkama selgemaks saama, et „Kungla” elu ja tegevus annab haruldase läbilõike eestlaste ja eriti Toronto eestlaste elust viimase 30 aasta jooksul.

„Kungla” esimene harjutus toimus 1949. aasta 4. veebruaril. Osavõtt äärmiselt elav — 3 (kolm!) paari. See aga ei kohuta-

Robert
Kivi

Toomas
Metsala

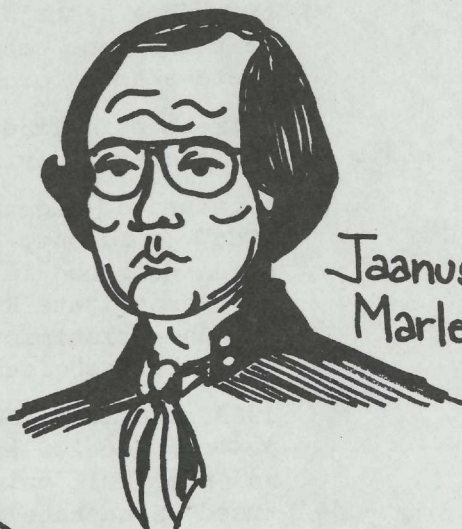
Ester
Kapp

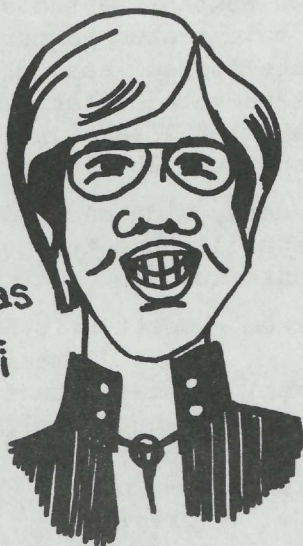
Viivi Sillart

Aime
Nurmse

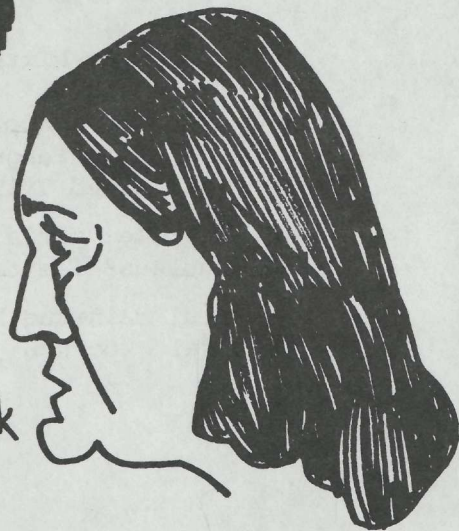
Jaanus
Marley

Toomas
Kutti

Maret
Kapp

Tiina
Heyduck

nud rühma asutajat-juhti Ants Saart, kes kaunistas tunduvalt arvukama rahvatantsu-grupiga tolle aasta E.V. aastapäeva aktust Torontos.

Esimene esinemine läks hästi, rühm kasvas kiiresti ning valis enesele esimese juhatuse juba märtsis.

Algaastatel tegutses rühm Toronto Eesti Rahvusliku Klubi „Edu” ja Toronto Eesti Seltsi halduses. 1951.a. muudeti organisatsioon iseseisvaks ja sai nimeks „Toronto Eesti Rahvatantsijate Rühm.” Nimi „Kungla” valiti alles 1968.a. ja rühma ristimistseremoonia „varrudega” peeti lõkketule ümber hilissügisese Ontario järve kaldal.

1969.a. esitas rühm esimese suure tantsulavastuse *Hõissa, pulmad!* See 20. aastapäeva tähistamiseks antud etendus sai publikult vaimustatud vastuvõtu ning sedalaadi lavastused on aastate jooksul saanud nagu „Kungla” tunnusmärki. 30. aastapäeva tähistati lavastusega *Tedrekünka tütre*. Sedakorda tuleb lisaks juubelialbumi väljaandmine ja Maiball, viimane juba 25. korda (jälle juubel!)

Huvitav on vaadata, mida endised „Kungla” liikmed teevad tänapäeval. Ärge üllatuge tuttavaid nimesid leides! Meie rühmas ongi tantsinud

- Robert Kreem - Eesti Liit Kanadas juhtivaid kujusid ja I Ülemaailmsete E.Päevade esimees;
- Avo Kittask - Kanadas tuntud ooperilaulja;
- Evelyn Koop - rahvusvaheliselt tuntud naisvõimlejate juht;
- Arvo Niitenberg - Ontario Hydro Corporation'i viitse-president;
- Õed Lindaud - tuntud lauluansambel;
- Rein Taagepera - tuntud politoloog;
- Arved Viirlaid - kirjanik, *Ristideta haudade* autor.

Eks ole: päris mitu neist on tuttava kõlaga ning omandanud kuulsustki mitmel alal. Ja need pole veel kõik!

Alul mainitud keskmine vanus lubas aimata, et suuremalt osalt koosneb „Kungla” praegu kesk- ja ülikooli õpilastest.

Kuid sellegipoolest on mitmed neist juba väga tuntud eesti ühiskonnas ning tulevik ei tööta tuua halvemaid tulemusi kui minevik.

„Kungla” tegevus on praegu väga mitmekülgne, suunatud avalikele esinemistele rohkem kui ühel alal. Märkimist väärt on järgnevad.

Rühma iga-aastased suuresinemised-lavastused on kujunenud „Kungla” kunstilise eneseväljenduse kõrgpunktiks. Need kogu pere esinemised on alati esile toonud midagi uut ja huvitavat eesti rahva kombeist ja kunstist. Lavastuste nimed tohiksid anda juba küllalt selge pildi sellest, mida neis on pakutud: *Õitsituli, Hõissa, pulmad, Laadapäev, Vastlaõhtu, Lembelugu, Udmäe kuningas, Urbepäev, Rehetonid, Rabaküla poiste ehalkäik, Tedrekiinka tütreid.*

Rahvatantsijate maiball on kujunenud Toronto eestlaste kevade kõrgpunktiks. Viimastel aastatel on publik täitnud linna parimaid hotellisaale seinast seinast. Ei ole kahtlust, et kevade saabumine pärast „Kungla” hoogsat balli on üsna kindel!

Külakosti on „Kungla” pakkunud USA idas ja läänes, Baltimorest San Francisconi. Meid tuntakse ja on soojalt vastu võetud ka Euroopas (matkad 1973 ja 1977). Peale eesti keskuste oleme esinenud ka rahvusvahelistel tantsuvõistlustel Nice'is (aga *Prantsusmaa* „Nissis”!) Üks Eestis käinud „kõdukäijast” rühma liige oli seal kellegi kahvatama pannud oma asjatundliku kriitikaga kodumaiste rahvatantsijate poolt tehtud vigade suhtes.

Võib küsida: kust võtab „Kungla” jõudu ja hoogu nii laialdase ja mitmekülgse tegevuse läbiviimiseks? Kahtlemata on seda hõlbustanud rühma üldjuhi Toomas Metsala piiramatuna ja katkematuna näiv tahtejõud. Kuid ükski juht ei saa ainult iseendaga tegutseda: ei, „Kungla” jõud ja vaim tuleb liikmeskonnast, kust on välja kasvanud nii allrühmade juhid kui ka administraatorid.

Tihti kuuleb arvamusi, et noored olevat eesti ühiskonnast ära kadunud, et noored ei tundvat eesti asja vastu huvi. Küsitakse: kuhu on noored jäänud? Mis asja nemad teevad?

Noored teevad seda, mille vastu neil on *huvi*. Ja just praegu on saja kahekümnel noorel huvi rahvatantsu ja T.E.R.R. „Kungla” vastu. Nagu on möödunud kolmekümne aasta jooksul seda olnud *kaheksasaja* eesti noore südames. Nad ei ole tantsinud ainult kohusetunde pärast: seda on tehtud omast tahtmisest, iseenese ja rühma saavutuse ja ka rõõmu tundmise jaoks. Võibolla on nendes tunnetes ka vastus mitmele küsimusele. „Kungla” on organisatsioon, kellel on olemas *hing*.

TEATEID

Muusika- konverents

Torontos 2. - 4. veebr. peetud sisukast muusikakonverentsist räägime ruumipuudusel alles järgnevas numbris.

MÜ kasvatus- päev

Üleilmse Lasteaasta puhul korraldab MÜ 1. aprillil Torontos kasvatusküsimuste-pealelõuna, mille keskseks teemaks on nende väljaspool Eestit üleskasvanud vanemate kasvatusprobleemid, kes sooviksid oma lastele edasi anda eesti kultuuri, kuid ei tunne end selles ise väga hästi kodus. Mis suguseid võimalusi on olemas? Mis kogemusi on nendega kogutud? — Kutsed täpsema aja ning kavaga saadetakse kõigile MÜ-lastele (ja ka AK tellijaile Torontos ning ümbruskonnas) eraldi. Ühenduses sellega, et Toronto lehed on keeldunud avaldamast MÜ mõningate ürituste kuulutusi (hiljuti filmi *Põrgupõhja uus Vanapagan* puhul näiteks), palume neid, kes soovivad kutseid saada, anda oma aadress AK toimetusele.

Kultuuri- päevad 79

TänavuseddUSA Kultuuripäevad toimuvad New YorgisEesti Majas 12. - 14. aprillini. Ettekannete pearõhk on kunstil ja folklooril (Endel Kõks, Olga Paris-Berendsen, Linda Ormesson, Felix Oinas). Lähemat informatsiooni loodame saada järgmiseks numbriks.

Seminar Eestis

1977.a. eeskujul (vt. AK 4/77:24 - 29) korraldavad VEKSA ja Emakeele Selts 18.-28.juunini Tallinnas seminari eesti keele ja kultuuri tutvustamiseks väliseesti noortele. Lähemat informatsiooni pole AK toimetusele saabunud.

Toim.
saadet

Estonia. Selection 12. Northern Publications (37 Groveland Cr., Don Mills M3A 3C4, Canada) 20.2.79:3. (Estica-bibliograafiat võõrkeeltes, kokku 87 tiitlit. Tasuta.)

Estonia. A Nation in the Crosswinds. Eesti Liit Kanadas, Toronto 1979:20. \$ -50.

Elmar Pettai, *Sinine unistus.* Teine luuletuskogu. Autor, Stockholm 1978:79. Br., 16 x 23 cm.

Fanny de Sivers (editeur), *Structuration de l'espace dans les langues de la Baltique orientale.* (LACITO-documents, Eurasie 1). SELAF, (5, rue de Marseille, 75010) Paris 1978, 76 lk.

Einar Sanden, *Mitme näo ja nimega.* Boreas Publishing House, (63, Ninian Road, CF2 5EL) Cardiff 1978:224. Kanadas \$ 12.50.

Sinu eest - isamaa! Nr. 11(33), küünlakuul 1979:83.

Sillas Nr. 2(11), talv 1979:14.

Rahvuslik kontakt Nr. 4(80), 1978:38.

Mitteilungen aus baltischem Leben. Nr. 3(103), Nov.1978:32.

B.E.O. Bülletään Nr. 137, veebr. 1979:9.

Side Nr. 4(105), dets. 1978:8.

Teataja Nr. 1 - 3/1979.

Välis-Eesti Nr. Nr. 1(900), 30. jaan. 1979.

Raamatu-
riiul

Herbert Salu, *Lasnamäe lamburid.* Romaan. EKKo, Lund 1978.

Jaan Kross, *Keisri hull.* Romaan. ER, Tallinn 1978:350. Kt. rbl. 1.40.

Lea Tormis (koost.), *Eesti teater 1920 - 1940. Sõnalavastus.* ENSV TA Ajaloo Instituut. ER, Tallinn 1978:504. Kt. rbl. 4.

Kalju Laas, *Rahvastikuprotsessidest Eestis.* ER, Tallinn 1978:96. 15 kop.

Raimo Pullat, *Linnad kodanlikus Eestis.* ER, Tallinn 1978: 232. 4000 eks., kt. 70 kop.

PE ^A 1166 79, 1

Denis Sinor (ed.), *Studies in Finno-Ugric Linguistics in Honour of Alo Raun*. Indiana University Publications, Uralic and Altaic Series, Vol. 131. Bloomington, Ind. 1978, 440 lk.

Felix J. Oinas, *Heroic and Epic Saga: An Introduction to the World's Great Folk Epics*. Midland Book, Bloomington, Indiana University Press 1978. X+373 lk. Br. \$ 10.95, kt. 29.95.

Felix J. Oinas (ed.), *Folklore, Nationalism and Politics*. Slavica Publishers, Columbus, Ohio 1978. 189 lk. Br. \$ 8.95.

Andrus Saareste, *Eesti keele mõisteline sõnaraamat*. Indeks (vihud 23 ja 24). Väljaandja (Uppsala Ülikooli soome-ugri kateeder) teatel on ilmumist oodata aprillis-mais 1979.

Aleksis Rannit, *Eduard Wiralt CANTUS FIRMUS*. Transl. from Estonian by Henry Lyman. Elizabeth Press, New Rochelle, N.Y. 1978. 49 lk.

Geir Lundestad, *The American Non-Policy towards Eastern Europe, 1943-1947: Universalism in an Area not of Essential Interest to the United States*. Universitetsförlaget, Oslo 1978. 653 lk. (Distr.: Columbia University Press, N.Y. \$ 16.-)

Boris Meissner, *Das Selbstbestimmungsrecht der Völker nach Helsinki und seine Bedeutung für die baltischen Nationen*. In: Jahrbuch des baltischen Deutschtums 25(1978):191-199.

A Tribute to Arthur Vööbus: Studies in Early Christian Literature and Its Environment, Primarily in the Syrian East. Edited by Robert H. Fisher. Imprimerie Orientaliste, Louvain 1977. \$ 45.-

Imbi Muhel, *Meie lapse kirjavihik 1*. Teine, parandatud tr. Joonistanud Maire Kangur. Valgus, Tallinn 1979, 40 lk. 50 000 eks., 50 kop.

Stanley V. Vardys & Romuald J. Misiunas (eds.), *The Baltic States in Peace and War 1917-1945*. Pennsylvania State University Press, University Park 1978. \$ 12.50.